

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

EN BOGTRYKKERSLÆGT

SAMLET OG UDGIVET AF

POUL HERTZ

K Ø B E N H A V N M D C C C X X V I I I

H E R T Z ' S B O G T R Y K K E R I

EN BOGTRYKKERSLÆGT

EN BOGTRYKKERSLÆGT

SAMLET OG UDGIVET AF

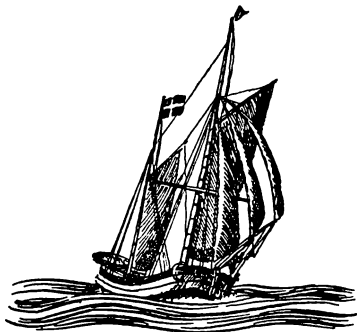
POUL HERTZ

K Ø B E N H A V N M D C C C C X X V I I I

H E R T Z ' S B O G T R Y K K E R I

Til min Broder Sylvester Hertz

(Ved hans Afrejse fra København for at nedsætte sig i Jylland)

Ei blot det Sted, hvor først vi Lyset saae,
Ei blot det Sted, hvor først vi fandt os hjemme,
Hver Plet, der hegnes mildt af Himlens Blaa,
Hver Plet stor Fryd, stor Salighed kan gjemme,
Hver Plet er svanger med en Himmels Lyst,
Befrugtet af Guds evigrige Naade.
Selv goldest Land maa yde Sorgens Bryst
Det Frø, der kjærligt skal for Sorgen raade.
O, troe dog ei, at blot den Kreds, der gav
Ven og Veninde dig, der Meer dig skjænkte,
Troe ei, at den begrændser Lykkens Hav!
Her Ophør ei, her er ei Grændser tænkte.
Gaae kun med Gud, min Ven og Broder! Viid:
Forladt ei er, hvo kun til ham har Liid.

*Dog, rig paa Trøst for dig, er selv jeg arm:
Den Taarestrøm, hos dig jeg vilde hemme,
Ustandset rinder i min egen Barm;
Thi Hjertet kan ei Taarens Udspring glemme.
Hvad skal jeg ønske? See de tunge Kaar!
Ei tør jeg ønske: „Snart igjen du komme!“
Det var jo Ophør i din Lykkes Vaar.
Dens Sommer er min Lykkes Efteraar.
Saaledes alle Ønsker vorde tomme!*

Henrik Hertz

*L*ørdag den 18. Oktober 1828 grundlagde min Farfar, Sylvester Hertz, „Vejle Amts Avis“ og det Bogtrykkeri, hvor Avisen fremstilledes. Den Dag i Dag er baade Avisen og Bogtrykkeriet levende Virksomheder, Avisen i den skønne gamle østjydske Fjordby, der i Størstedelen af det 19de Aarhundrede, gennem gode og onde Dage, blev Hjemstedet for tre Generationer af den Hertz'ske Bogtrykkerslæggt, og Bogtrykkeriet i København. Kærligheden til min Fødeby, min Barndoms og min første Ungdoms By, som mit Hjerte fremdeles hænger ved, og som jeg ofte længes tilbage til, har givet mig Lyst til at mindes min Farfar, Sylvester Hertz, og hans Efterkommere i Vejle ved Udgivelsen af denne Bog.

Ved Udarbejdelsen af Bogen har jeg haft

*Hjælp af Bibliotekar Josef Fischer, som paa Grundlag af Arkivstudier har givet en Skildring af Livet i Farfars københavnske Barn-
domshjem og af hans Forældre, Philip Hertz
og Hustru Beline, født Salomonsen, samt af
Redaktør Anthon Maaløe, som, dels gennem
Samtaler med Slægtens Ældste, dels gennem
Studiet af „Vejle Amts Avis“ i de tre sles-
vigske Krigsaar 1848—50 har søgt at give
et Billede af Sylvester Hertz's Personlighed
og af Slægtens Liv i Vejle iøvrigt, indtil den
Dag kom, da jeg brød op fra min gamle
Fødeby og flyttede mine Teltpæle til Kø-
benhavn for her, under større Forhold, at
vandre videre i min Farfar, Sylvester Hertz's
Fodspor som Bladudgiver og Bogtrykker.*

Bogtrykkergaarden i København, Oktober 1928.

Poul Hertz

**SYLVESTER HERTZ'S FORÆLDRE
OG HANS BARNDOMSHJEM**

SYLVESTER HERTZ's Fader, Philip Hertz, var oplært i Handelen som de fleste Jøder paa den Tid. Da han 1780 var blevet gift med Beline Salomonsen, tog han Borgerskab og begyndte at handle med Manufakturvarer i Møntergade i København. Der var næppe gaaet fire Maaneder, før han havde Vanskelighed med at klare sine Forpligtelser og meldte sig konkurs. Da det var lykkedes ham at vinde Kreditorernes Tillid, opnaaede han en Ordning og kunde fortsætte sin Handel. Han fik Forbindelse med de store Handelshuse, ogsaa udenfor Jødernes Kreds, gjorde Forretninger med Skipperne, der skulde paa Langfart, idet han leverede dem Varer paa Bodmeripapirer, og kom derved i Løbet af kort Tid i stor Gæld. Han led imidlertid

Tab paa disse Forretninger, og da han ingen Formue ejede, maatte han den 27. Juni 1785 for Alvor melde sig konkurs. Hans Gæld blev gjort op til circa 6000 Rigsdaler, medens han kun ejede sine tvivlsomme Fordringer paa Skipperne. Den senere Hofraad David Amsel Meyer kom ham til Hjælp, han fik Kreditorernes Samtykke til en Akkord paa 40 procent mod Meyers Garanti for Akkorden, idet Philip Hertz ved Ordningen personlig kun kunde dække 20 procent af sin Gæld. Han fortsatte sin Handel i formindsket Omfang, men Forretningerne lykkedes ikke for ham, han manglede Kapital, og Krediten havde han mistet. Efter to Aars Forløb maatte han opgive Handelen og søge en anden Virksomhed for at kunne ernære Familien. Lejligheden bød sig i 1787 ved den aarlige Licitation af Bagningen af Paaskebrød til den jødiske Menigheds Medlemmer, idet han blev den lavestbydende og fik overdraget Bagningen. Han kom i Forbindelse med Bagerenken Mentz i Klosterstræde, og hun besørgede Bagningen under hans Tilsyn. Da han derved fik Indblik i Bagerivirksomheden, var den

Tanke ikke fjertliggende at forsøge at blive ved dermed, særlig da Enken dog maatte arbejde ved fremmed Hjælp, og han jo saa kunde leje hendes Bageri og forsøge sin Lykke. Enken maatte blive boende, da de strænge Laugsartikler ikke tillod, at nogen, der hverken har været indskrevet i Lauget som Dreng eller Svend, kunde faa Lov til at optræde som Mester. Sagen gik i Orden, og han flyttede fra Frederiksberggade ind i Bagergaarden, — til Beboelse havde han to Værelser med Køkken for 28 Rigsdaler halvaarlig Leje, — og det viste sig, at han kom paa den rigtige Hylde. Han arbejdede Dag og Nat for at dygtiggøre sig i Faget og forsøgte snart at gøre sig uafhængig af Bagerenken. Han ansøgte 1789 Kancelliet om at faa Tilladelse til at etablere sig som Bager alene for Jøderne med den Begrundelse, at der tidligere var givet et saadant Privilegium, og at han derved vilde undgaa at komme i Konflikt med Laugsartiklerne. Oldermændene, der skulde afgive sin Erklæring over Ansøgningen, fraraader at bevilge denne. Han støtter sig til Jødebageren Berendt Moses Anrichs Udtalelse

om, at han selv ikke kan klare sig, hvorledes skulde det saa gaa, naar der fandtes to Jødebagere. Hertil svarer Philip Hertz, at det kun er Anrichs egen Skyld, naar han ingen Kunder faar. Hvis han vilde levere godt Brød, kunde han nok leve af at sælge Brød til de 1500 Sjæle, som Menigheden bestod af. Sidste Gang, han havde paataget sig at levere Paaskebrød, maatte Menigheden skaffe Paaskebrødet hos en anden Bager, da det af ham leverede var bagt af muggent og bedærvet Mel. Magistraten slutter sig til Oldermændene og mener, at Jødebagerne er overflødige, idet den henviser Jøderne til ligesom tidligere at købe deres Brød hos Laugsbagerne med passende Opsyn, for at intet, der strider mod deres Religions Forskrifter, skal blive foretaget. Magistraten tilføjer helt profetisk: „Selvfølgelig bliver hans næste Skridt at blive Laugsbager for alle Byens Indbyggere uden at kunne bage.“ Han fik Afslag og maatte fortsætte i Enkens Bageri, formelt som Opsynsmand for de jødiske Kunders Skyld.

Philip Hertz var ihærdig og sendte Aaret efter et nyt Andragende til Kancelliet. Denne

Gang var det dog ikke om at faa et Jødebageri men om Tilladelse til at blive indskrevet i Lauget som Svend, til Trods for at han ikke, som Laugsartiklerne kræver det, har lært Faget som indskrevet Dreng. Han stode vel paa den Kendsgerning, at Myndighederne var begyndt paa at bryde Laugenes Modstand mod at optage Jøder i Haandværksstanden. En kongelig Skrivelse af den 19. September 1788 til Magistraten anordnede nemlig, at Jøder for Fremtiden, naar de har udtjent deres Læretid, maa indtræde i Laugene.

Kancelliet vilde dog vise, at det var Alvor med Bestræbelserne for at faa Jøderne hjulpet til Haandværk og gav Bevilling til at indskrive Hertz som Svend i Bagerlauget, hvis han bestod Svendeprøven. Selvfølgelig bestod han den ikke, da Oldermændene skulde afgive Erklæring. Hertz opgav ikke Kampen men udviste en beundringsværdig Energi og Klogskab. Natten før han skulde møde for Magistraten for at gøres bekendt med Oldermændenes Erklæring, anmodede han foruden Bagermester Seemann sin Mestersvend, Neu-

mann, og to Fribagere, Schultze og Holm, om at overvaage hans Arbejde og udstede Attest paa deres Syn om hans Færdighed som Bager. Det af ham æltede og bagte Brød af forskellig Slags lagde han i en Kurv og lod Bagerne forsegle Kurven, som han tog med paa Raadhuset. Oldermannen, som ligeledes var tilkaldt, opdagede imidlertid Kurven og forsvandt, inden der var Lejlighed for Hertz til at komme for Magistraten. Da han endelig blev indladt, fik han læst Oldermannens Erklæring op men ikke Lov til at vise Prøver paa sit Arbejde, da ingen af de tilstedeværende var i Stand til at bedømme dem. Han fik ogsaa at vide, at Oldermannen havde foreslaaet at give ham et Bagerprivilegium af samme Slags som den i Staden værende Jødebager havde det, idet han dermed vilde have været bedre faren, end om han blev Mester i Lauget. Altsaa det samme Privilegium, som Hertz Aaret i Forvejen har ansøgt om, men som Oldermannen har sat sig imod at tildele ham med den Motivering, at ikke engang den ene Jødebager kan klare sig. Magistraten viste sig dog forsaavidt

imødekommende, som den tilsagde Oldermænden til at møde to Dage senere for at se paa Hertz's medbragte Bagværk. Paa Brødet kunde Oldermænden intet udsætte, til Trods for at det var tre Dage gammelt, men han betvivlede, at Hertz havde lavet det. Derfor foreslog Oldermænden, at Hertz skulde underkaste sig en ny Prøve for Oldermænden og Bisidderne. Men Hertz havde faaet nok af Prøven for disse Dommere, han nægtede at prøve paany, idet han erklærede, at den første Bedømmelse var partisk, grundet paa Fordomme. Han udtalte blandt andet: „Jeg kan aldrig vente mig nogen god Erklæring af Bagerne, da det er øjensynligt, at de ikke vil have en Jøde i Lauget.“ Hertz havde den Tilfredsstillelse, at Magistraten gik imod Oldermænden og afgav en Erklæring til Kancelliet i hans Favør. Den henviser med passende Reservation til Attesterne fra „Mestersvenden udi det Bageri, som han under den forarmede Bagermester Seemanns Navn allerede i nogen Tid paa sin Regning har ladet drive“, og de to Fribagere, at han i deres Nærværelse har aflagt Prøve paa sin

Dygtighed som Bager og anfører, at Oldermænden har set Prøven og tilstaaet, at den var godt gjort men betvivlede, at Hertz uden Hjælp havde gjort den. I Slutningen hedder det dog: „hvorved denne Prøve altsaa kan anses tilstrækkelig og det ved Reskriptet fastsatte Vilkaar derved at være opfyldt“.

Samtidig sendte Hertz til Kancelliet et nyt meget velskrevet Andragende om, at Prøven maatte blive anset for bestaaet, og at der ikke lagdes Vægt paa Oldermændens og Bisiddernes afgivne Erklæring. Han bemærker blandt andet: „Intet kan derfor have bevæget dem til at skrive mod mig uden Fordom, denne nemlig, at de som Kristne moquerer dem over at have en Jøde i Lauget. Saaledes som det er gaaet mig, vil det her efter ske med enhver Jøde, som vil lære en Profession, Laugene vil bestandig sætte sig derimod.“ . . . „Den jødiske Nation vil da aldrig faa Lejlighed til at drive noget Haandværk, og følgelig vil enhver dertil sigtende Anordning være frugtesløs.“ Derefter giver Hertz den meget betegnende og uventede Oplysning, „at der i mange Aar i Lauget

intet Svendestykke eller Prøve er gjort, men naar en Mester vil gøre sin Dreng til Svend, lader han ham indskrive dertil i Lauget, uanset hvor længe han har staaet i Lære og uden nogen Prøve. Mere: adskillige er blevne Mester i Lauget, som hverken har tjent i Lauget som Dreng eller Svend“. Han nævner Navnene blandt andet paa to Bagere og tilføjer, „disse var netop Bisiddere og blev udnævnt til at bedømme den Prøve, jeg maatte gøre. De, som selv ikke har gjort Prøve, valgte man til at bedømme mig“. Allerede fire Dage efter at denne Ansøgning blev indleveret, blev der den 19. Marts 1791 udfærdiget en kongelig Resolution om, at Hertz skal indskrives i Lauget som Svend. Den 3. April blev han indskrevet som Svend hos Conrad Seemann, ved hvilken Lejlighed han betalte Gebyret 1 Mark 8 Skilling. Hvad der var forudset og frygtet skete ligeledes; den 30. September 1791 blev der udfærdiget en kongelig Resolution om, at Philip Hertz skal indskrives i Lauget som Mester. Lauget maatte bøje sig og indskrev ham den 21. November; han betalte Gebyret med 2 Rigsdaler.

Han lejede derefter Bageriet i Klosterstræde paa Hjørnet af Graabrødretorv, hvor han allerede havde arbejdet i 2—3 Aar, og betalte 200 Rigsdaler i aarlig Leje foruden 40 Rigsdaler for sin 2 Værelses Lejlighed. Han begyndte med tre Svende, i 1793 arbejdede han med fem Svende og 1795 med seks, Aaret efter med otte Svende, deriblandt to Jøder: Sønnen Hertz og Nathan Levin. Det var en stor Bedrift, han paatog sig at lede. Der fandtes Bageri i Kælderen til Hovedbygningen ud mod Graabrødrestræde med een Ovn og to Ovne i det ene Baghus, desuden Stald til Heste og i Baghuset til Graabrødretorv Plads til det store Folkehold. Naar man betænker, at han ingen Kapital havde til at begynde med, at hans Arv efter Forældrene, der begge døde i Løbet af to Dage, da han næppe var ti Aar gammel, kun var 47 Rigsdaler, og at han ved Falitten i 1785 havde mistet Krediten, maa han udelukkende have været henvist til at søge økonomisk Bistand hos sin udbredte og ansete Slægt. Hans bedste Støtte var vel Farbroderen, Jacob Simon, og efter dennes Død

1794 den ældste af dennes Sønner, Simon Jacob senior, der baade var velhavende og godgørende. Hans Svogre, Jacob Levin Herfort og Israel Moses Cohen, var ogsaa i Stand til at staa ham bi og har vel ogsaa bidraget til, at han kunde sætte Virksomheden i Gang. Han kunde 1792 ogsaa opgive, at hans Lager bestod af: 200 Tønder Rug, 50 Tønder Hvede, 10 Tønder Rugmel, 20 Tønder Hvedemel og 40 Favne Brænde. Han maa ogsaa have forstaaet at skabe sig en Kundekreds, ellers havde han næppe Brug for saa stort et Folkehold som ovenfor nævnt. Men Pengevanskeligheder havde han stadig at kæmpe med, det kunde ogsaa ses af hans Lager, som blev mindre og mindre. Efter Københavns store Brand 1795 maa vel selv Salget af Brødet være gaaet ned, da mange Folk havde mistet alt, hvad de ejede, og ikke var i Stand til at tjene noget. Det fortælles om Philip Hertz, at han efter Branden er kørt ud med Vognen belæsset med Brød til de mange brandlidte, som fik Lov til at slaa sig ned i Kristiansborg Buegange, for at tilbyde dem Brød til billig Pris. Det vidner om hans gode Hjerte

men har næppe bidraget til at forbedre hans økonomiske Kaar.

Da han havde udtømt alle Hjælpekilder, maatte han 1796 pantsætte sit Indbo for et Laan paa 960 Rigsdaler, som Silke- og Klædekræmmer Isac Moses Cohen, der var gift med hans Søsterdatter, vilde yde ham. Der fandtes ikke mange Møbler men destomere Ting, som den flittige og dygtige Husmoder havde fyldt Linnedskabet med, og som sikkert var hendes Stolthed. Af Sølvgenstande fandtes 12 Spiseskeer, 1 Potageske og 6 Teskeer, desuden en Mængde Kobber- og Messingkar, Fade og Tallerkener af Tin; desuden ejede han en Del Porcelæn og Stentøj samt to sorte Heste. Det hele var brandforsikret for 1200 Rigsdaler.

Da Bagergaarden i 1797 blev stillet til Auktion, var det en Livsbetingelse for Philip Hertz at erhverve Gaarden. Men da han absolut intet ejede, maatte Svogeren Israel Moses Cohen love at støtte ham med de nødvendige Penge. Den store Gaard, bestaaende af Forhuset, der vendte ud dels til Klosterstræde med fem Fag i to Etager for-

uden Stue og Kælder og dels til Graabrødrestræde med fire Fag i samme Højde samt Mellem- og Baghus, blev solgt for 5000 Rigsdaler. Bygningerne var brandforsikret for 4600 Rigsdaler. Første Prioritetslaanet til Brand-Assurance-Kassen paa 4500 Rigsdaler kunde han overtage, derimod skulde han indløse et andet Prioritetslaan paa 500 Rigsdaler. Pengene hertil fik han, ved at Svogeren laante ham 1500 Rigsdaler med 3. Prioritets sikkerhed i Gaarden til fire procent Rente.

At Hjemmet ikke var mærket af de Bekymringer, som det økonomiske Tryk havde bebyrdet Husfaderen med, ses bedst af de lyse Minder, som de skrivende Sønner, Sylvester og Henrik, endnu i deres Manddomsalder var opfyldt af. Medens Henrik Hertz slet ikke har kendt Faderen, da han ved dennes Død kun var et halvt Aar gammel og kun mindedes Hjemmet med Moderen som Midtpunkt for Hus og Virksomhed, maa Sylvesters Dvælen ved Mindet om Barndomsglæderne, som for Eksempel Maskeraden i Anledning af Purim, henføres

til en Tid, da Faderen endnu var i Live. Foruden en Del jævnaldrende Slægtninge mindedes de ogsaa fra Barndomstiden en Del Venner, som ofte kom i Hjemmet og fyldte det med Munterhed og Glæde. Der blev, efter hvad vi ved, i det hele taget ført et selskabeligt Liv i Klosterstræde, hvori ikke blot de voksne men ogsaa Børnene, Ammen og Barnepigerne tog Del. At Hjemmet var præget af almindelig Dannelse efter Datidens Forhold, ses deraf, at begge Sønner blev holdt til Studeringerne, sikkert under Paavirkning af deres Morbroder, der var Læge fra Universitetet i Bützow, og hvis eneste Søn ligeledes studerede og blev Bibliotheksmand. Baade Philip Hertz og hans Hustru beherskede det danske Sprog i Skrift og Tale, hvilket ikke var helt almindeligt blandt Datidens Jøder. De Skoler, som blev oprettede for jødiske Børn, stammer fra en langt senere Tid end den, i hvilken deres Barndom faldt.

Sylvester var ikke fyldt ni Aar, da Faderen døde den 2. Maj 1799, kun seksogfyrretyve Aar gammel. Man kan gøre sig en Fore-

stilling om, hvilken Byrde der kom til at hvile paa den eenogfyrretyveaarige Enke. Hun skulde forestaa en stor Husholdning, holde Virksomheden med de mange Svende oppe, bestyre den stærkt forgældede Ejendom og opdrage seks Børn, hvoraf det yngste muligvis ogsaa skulde ammes. Men, som hendes Søn, Henrik Hertz, skriver: „Hun var meget skikket hertil, ved et hurtigt Hoved, et muntert og livligt Væsen og en vis kvindelig Tapperhed, maaske ogsaa ved sin Skønhed; denne forfejler lige saa lidt sin Virkning paa holstenske og mecklenborgske Bagersvende som paa andre Mennesker.“

Den jødiske Skifteret har paabegyndt Boets Behandling, men da den fik oplyst, at Ejendommen var behæftet med større Beløb, end dens virkelige Værdi var, og at hele Indboet var pantsat, opgav den at føre Boets Behandling til Afslutning. Kancelliet, som af de aarlige Skifte-Designationer kendte den paabegyndte Behandling, har Aar efter Aar krævet dets Afslutning. Til sidst skulde Hof- og Stadsretten paalægge Skifteretten under en Dagmulkt inden otte Dage at slutte

Boet. Dette medførte, at Enken i en Ansøgning af 16. Maj 1807 androg om Tilladelse til at hensidde i uskiftet Bo. Da Ansøgningen giver et klart Billede af de Forhold, som Mandens Død havde skabt for Enken, skal den anføres ordret:

Kjøbenhavn, 16. Maj 1807.

Til Kongen!

Beline, afg. Bagermester Philip Hertz heraf Staden hans Enke ansøger allerund. om alerna. Bevilling at hensidde i uskiftet Boe, med hendes i Ægteskab avlede Børn.

Anbef.:

Repr.	$\frac{14}{12}$	1807
"	$\frac{18}{2}$	1808
Skiftet	$\frac{17}{8}$	1808
Mag.	$\frac{23}{3}$	1808
Bevill.	$\frac{8}{4}$	1808

Udi Aaret 1799 [2. Maj] døde min Mand, Borger og Bagermester Philip Hertz af den Jødiske Nation, her i Staden. Han efterlod mig med 6 Børn, en Søn, navnlig Hertz Philip, da 16 Aar gammel, nu myndig, en Datter Frederica, 12 Aar, en Søn Salomon [f. $\frac{13}{5}$ 1790], 9 Aar, en Datter Sara [f. $\frac{15}{10}$ 1791], 8 Aar, en Datter Rose, 4 Aar, og en Søn Heymann noget over $\frac{1}{2}$ Aar. Mine Omstændigheder var ved min Mands Død meget slette, som ikke kunde være andet, da han begyndte, som det hedder, med tomme Hænder, og havde mange Vanskeligheder at overvinde, da han var den første af den jødiske Nation her, som lag-

de sig efter en Profession, og var allerede langt hen i Alderen, da han begyndte derpaa. Den Jødiske Skifte Ret tog strax vores Boe under Behandling, men Boets Løvsøre og Gaarden var pantsat for mere end dets virkelige Værdi. Creditorerne, som vare Venner af min Mand, ville ikke overile mig, da de indsaa, at de ved den strænge Ret ikke kunde komme til deres Tilgodehavende, de affandt sig derfor med mig i Mindelighed, og nogle af dem eftergav mig endog deres Fordringer i Betragtning af mine mange Børn. Min ældste og nu myndige Søn Hertz Philip forestod mit Bageri indtil han for kort Tid siden selv nedsatte sig som Mester i Bager Lauget her i Staden.

Jeg har saaledes siden min Mands Død ved Flid og Redelighed erhvervet Brødet for mig og mine Børn og sørget for deres Opdragelse, uden at falde nogen til Byrde, og uden at have forringet Boets Ejendomme, hvilket ikke ville have været

Tilfældet, om disse skulle have været stedt til Auction, da de Creditorer, som ikke vare Pan-teberettigede, ville ganske have tabt deres Tilgodehavende, og de Prioriterede langt fra ikke blevne fyldesgjorte, og jeg med Børnene blevne brødløse.

Derimod kan alt blive bedre, naar jeg kan blive siddende i uskiftet Boe og administrere samme til fælles Bedste, hvori min ældste Søn vist vil være mig behjælpelig.

Min allerunderdanigste Begjæring er derfor, at Deres Kongelige Majestæt allernaadigst ville forunde mig Bevilling at hensidde i uskiftet Boe med mine i Ægteskab med fornævnte min afdøde Mand fælles sammenavlede Børn. Min myndige Søn Hertz Philip har herpaa tegnet dertil givet sit Samtykke.

Allerunderdanigst

(sign.) *Beline, afg. Bagermester Philip Hertz's Enke*, boende paa Hjørnet af Klosterstræde og Graabrødretorv, henhørende til den Højtyske jødiske Menighed.

Da min Moder i sin Enkestand ved Flid og Redelighed har erhvervet Brødet til mig og mine Søskende, og fremdeles vil være den samme virksomme og kjærlige Moder, forener jeg mine Bønner med hende, om allernaadigst Bønhørelse paa det Ansøgte.

(sign.) *Hertz Philip.*

Hun kæmpede tappert og fik Støtte af Kreditorerne, som alle paa een nær havde eftergivet Mandens Gæld. Hjemmet blev opretholdt, Virksomheden fortsat, den ældste Søn stod hende bi, og hun var i Stand til at ernære og opdrage sine Børn. Det hele styrtede dog sammen i 1807 under Københavns Bombardement, som lagde Gaarden i Aske, og næsten intet kunde reddes. Om Familiens Redning skriver Henrik Hertz: „Men Gud holdt dog dengang øjensynlig sin Haand over os, hvad jeg med Taknemmelighed bør erindre. Flere Gange var vi til Hobe nær ved at dræbes eller saares af Bomberne, der faldt ned og sprang i Nærheden af os, indtil vi omsider under Stilstanden efter den

første skrækkelige Nat fandt et Tilflugtssted paa Christianshavn og senere paa Amager“.

Herefter var der ingen Mulighed for hende at klare sig ved eget Arbejde, og hun har uden Tvivl været henvist til Slægtingenes Støtte helt og holdent. Hun døde den 13. Oktober 1814. I Boet fandtes kun ubetydeligt Indbo, det hele blev vurderet til 239 Rigsdaler. Begravelsesomkostningerne blev afholdt af Nevøen Hertz Jacob Herfort og senere eftergivet, og Sønnen Sylvester har paataget sig at betale skyldig Husleje 640 Rigsdaler.

J. F.

**FRU BELLA AHRENTZEN, FØDT HERTZ'S
ERINDRINGER**

FRU BELLA (Hanne Beline) AHRENTZEN, født Hertz, der var gift med Grosserer Carl Ahrentzen, var højt oppe i Firserne og ret svagelig, — hun maatte ofte tilbringe det meste af Dagen i Sengen —, da jeg aflagde mit første Besøg hos hende for at bede hende fortælle mig, hvad hun erindrede om sin Far, Sylvester Hertz, og om Livet i hendes Barndomshjem i Vejle. Henvendelsen forskrækkede til en Begyndelse den gamle Dame: hun kunde slet ikke huske noget, — og hun troede ikke, hendes Hoved kunde taale Anstrængelsen ved at søge tilbage i Erindringen.

Jeg beroligede hende saa godt jeg kunde, bad hende ikke anstrænge sig men ved Samtaler med sin Mand søge at genopfriske et og andet fra sin Barndom — og saa genfortælle det for mig, naar jeg næste Gang besøgte hende. Det lykkedes mig paa denne Maade ikke blot at berolige den gamle Dame men ligefrem at vække en levende Interesse hos hende for den Opgave, vi i Fællesskab skulde søge at løse.

Det blev til mange Besøg, undertiden helt for-gæves, fordi Fru Ahrentzen følte sig træt, og jeg derfor bad hende vente til en anden og bedre Lej-lighed, men der kom ogsaa Dage, hvor hun, naar hun først var kommet igang, kunde sidde i sin Lænestol eller ligge i Sengen og fortælle i en Time eller to, medens jeg gjorde mine Notater.

Paa denne Maade er Fru Bella Ahrentzens i det følgende gengivne Erindringer blevne til, Stykke for Stykke og uden al kronologisk Orden. Da hun en Dag erklærede, at *nu* var der absolut ikke mere, sammenarbejdede jeg alt, hvad hun havde fortalt mig og aflagde hende saa endnu et Besøg for at læse Manuskriptet højt for hende og hendes Mand. Hun gjorde nu nogle enkelte Tilføjelser, som hun, ved at høre det hele i Sammenhæng, var kommen i Tanker om — og gav endelig det saaledes færdige Manuskript sin fulde Godkendelse.

Fru Bella Ahrentzen var den længstlevende af Sylvester Hertz's Børn, og intet andet Menneske end hun vilde paa det Tidspunkt, da jeg henvendte mig til hende, have kunnet skildre Sylvester Hertz og Livet i hans Hjem i Vejle i den første Halvdel af forrige Aarhundrede. Den gamle Dame ytrede selv stor Glæde over, at det paa den Maade, som det her skete, blev forundt hende at efterlade Slægten et troværdigt Selvoplevelsens Billede af hendes elskede Barndomshjem og hendes Forældre. Hun var jo den sidste af dem, som havde levet Livet sammen med dem. Et Aars Tid efter, at hendes Erindringer var nedskrevne, døde hun i den høje Alder af 87 Aar.

A. M.

ERINDRINGERNE

Fru *Bella* (Hanne Beline) *Ahrentzen*, født Hertz, fortæller om sin Fader, Bogtrykker og Redaktør Sylvester Hertz, og om sit Barn-domshjem i Vejle:

MIN FAR blev født i København den 13. Maj 1790 som Søn af Bagerme-ster Philip Hertz og Hustru Beline, født Salomonsen. Dette Ægtepar havde tre Sønner og tre Døtre. Min Far var den tredie i Rækken af Børnene. Den yngste var Digteren Henrik Hertz. Forældrene, altsaa mine Bedsteforældre, drev Bageriet i en ret stor Ejendom i Klosterstræde. Bedstefar var den første danske Jøde, som lærte og drev et Haandværk. Han døde i Aaret 1799,

og min Bedstemor maatte derefter selv fortsætte Bageriet, hvortil hun fik Støtte af sin ældste Søn, Hertz Philip Hertz, der var i Bagerlære hos Faderen og ved dennes Død var atten Aar gammel. Familien ramtes i Aaret 1807 af en ny Ulykke, idet Ejendommen i Klosterstræde kom i Brand under den engelske Belejningshærs Bombardement af København. Formodentlig har Forretningen en Tid maattet standses, og det har maaske været svært at komme igang igen — i alle Tilfælde maatte de fra nu af betydelig indskrænke sig, hvad der blandt andet gav sig Udslag i, at min Far, der paa den Tid, da Engelskmanden var her, var en sytten Aars ung Student, maatte undervise sin lille niaarige Broder Henrik, for at Moderen kunde spare Skolepengene. Maaske stammer herfra det rørende kærlige Forhold, der Livet igennem bestod mellem disse to Brødre. De var inderligt forbundne, og da Henrik Hertz begyndte sine første digteriske Forsøg, var det til Broderen Sylvester, han kom for at høre hans Mening og lytte til hans Kritik. Men Broderen Henrik var ikke Syl-

vester Hertz's eneste Elev. Han underviste Børnene i flere velhavende Hjem, og han læste Engelsk med nogle Damer. Saa ung han var, paatog han sig ogsaa at undervise i en af Hovedstadens Latinskoler, og han havde her en Klasse, hvis Elever alle var ældre end han selv. De unge Mennesker kunde naturligvis ikke dy sig for at spille Halløj med deres nye Lærer, men Sylvester Hertz viste dem tilrette med en saadan Mynighed, at han øjeblikkelig satte sig i Respekt hos dem, og Løjerne blev aldrig gentaget.

Om hans Barndomstid ved jeg kun, at han var meget flittig til sin Læsning, og at han var overordentlig fingernem. Det var en Tid — Drengene har det jo med saadanne Raptusser — højeste Mode hos ham og hans Kammerater at arbejde i Rav, og Sylvester Hertz lavede adskillige smukke Ting af dette Materiale. Selv ejer jeg endnu et Ravsmykke, som han har udskaaret i sine Drengenaar. Hans Fingerfærdighed gav sig ogsaa Udslag i Forfærdigelsen af smaa nydelige Kurve, som han udskar af Kirsebærstene.

Som ung Student var han særlig nær knyt-

tet til to af sine Kammerater: Ernst Meyer, den senere saa bekendte Maler, og Levin Abrahams, den senere Notar. Disse tre Venner var uadskillelige. København var jo den Gang en lille By, hvis Grænser var Voldene. Hvad der laa udenfor dem — det var Landet, og naar de tre Venner ved Sommertid skulde ligge paa Landet, saa valgte de den gamle Slotskro ude ved Foden af Frederiksberg Bakke. Her boede de sammen nogle Somre i Tiden omkring 1807—10, og under et af disse Sommerophold malede Ernst Meyer et Portræt af Sylvester Hertz — et Billede, der havde sin Plads i mit Barndomshjem i Vejle, indtil jeg som ung Kone sammen med min Mand flyttede derfra til København. Da bad jeg min Mor, om jeg maatte eje dette Portræt og fik det som Gave med mig til mit nye Hjem i Hovedstaden. Det er nu i min Brodersøn, Bogtrykker Poul Hertz's Eje.

Sylvester Hertz tog sin Filosofikum, men dermed var det ogsaa forbi med Studierne. Der har vel ikke været Raad til at fortsætte, thi han søgte nu en Plads som Huslærer og

fik en saadan hos den kendte Købmand Hertz R e i Aarhus. Denne Familie boede i et prægtigt Hus, der laa i en stor og dejlig Park. Hjemmet var et af Aarhus By's smukkeste, og naar det hændte, at Byen fik Besøg af Kongefamilien, laante Byraadet Møbler og andet hos Købmand R e til Udsmykning af Raadhuset eller de Kongeliges Værelser. Hos Familien R e boede paa den Tid, da Sylvester Hertz blev Huslærer for Børnene, en ung Pige, en K bmandsdatter fra Horsens. Hun hed Cecilie von Essen og blev opdraget hos R e's. Hun var født den 12. December 1808, og hun blev Sylvester Hertz's Hustru, altsaa min Moder. De giftede sig den 5. Februar 1833 og bosatte sig i Vejle, hvor min Far havde grundlagt et Bogtrykkeri og begyndt Udgivelsen af „Vejle Amts Avis“, Byens første og i mange Aar eneste Avis.

I mine Forældres  gteskab fødtes der fire Børn:

- 1) Vilhelm, den senere Redaktør af „Vejle Amts Avis“,
- 2) Frederikke, der døde som ung Pige,

- 3) Hanne Beline — eller Bella, som jeg blev kaldt, og
- 4) Henrik, der i mange Aar levede som Købmand i Manchester.

Min Far elskede sit Hjem og sin Familie over alt andet. Han var en overmaade gæstfri Mand, der meget gerne saa sine og sine Børns Venner inden sine Døre, naar han blot selv kunde faa Lov at være fri for udendørs Selskabelighed. Han og Mor — og efterhaanden ogsaa vi Børn — kom naturligvis til Koncerter og i Teatret, naar omrejsende Skuespillerselskaber kom til Byen og gav Forestillinger, til hvilke Far som Redaktør havde saa mange Fribilletter, han ønskede. Men helst vilde han være hjemme, og han vilde bestandig have sine Børn om sig. Noget egentligt Kontor i moderne Forstand havde han ikke. Trykkeriet og Hjemmet var i en Ejendom i Nørregade, tilhørende en Farver Stampe. Far arbejdede i sin egen Stue med Bladets Redaktion og sine Forretningsbøger, og med disse hjalp Mor ham, hvad der kom hende til Nytte, da Far døde, og hun selv maatte tage Le-

delsen af Virksomheden. Han tog sig meget af os Børn, læste altid vore Lektier med os og underviste os adskilligt ud over, hvad Skolen forlangte af os. Med min Søster Frederikke læste han saaledes Latin, Fransk og Engelsk, hvilket viser, at han op gennem Aarene ikke havde glemt sine Kundskaber fra Studenterdagene. Naar Lektierne var læst, havde vi vor fulde Frihed. Helst saa Far dog, at vi ikke gik ud til vore Kammerater, men at disse kom hjem til os. Der var aldrig en Dag, uden at vi havde Venner eller Veninder hjemme hos os. Jeg kunde løbe gennem Stuen og sige til Mor: „Gusta kommer til Middag i Dag“, — og altid fik man det kærlige Svar: „Det er godt, mit Barn“. Tjenestepigerne plejede at sige: „Her i Huset maa man altid lave Mad og dække Bord til flere end dem, der hører til her“. Jeg mindes en gammel Sælgekone, der gik fra Dør til Dør i Byen med sine Varer, — hun gentog Gang paa Gang: „Apotekerens og Bogtrykkerens — det er da de gæstfrie Hjem i hele Vejle By“.

Fars Mundheld var som sagt: „De an-

dres Børn maa saa gerne komme her i Huset, men mine egne vil jeg helst have hjemme hos mig selv.“ Det udelukkede naturligvis ikke, at vi Børn kom en Del ud i vore Venners og Veninders Hjem. Vi var velsete overalt, hvad der hang sammen med den overordentlige Respekt og Sympati, hvormed Far omfattedes af sine Medborgere, skønt han egentlig gav sig meget lidt af med dem. Han dyrkede ikke som de andre Borgere Klubliv og deltog hverken i det rent politiske eller det kommunale Liv i Byen. Han var et udpræget Hjemmemenneske, medens Mor maa- ske nok, om hun havde fulgt sin egen Tilbøjelighed, gerne havde deltaget i Byens Selskabelighed. Vi omgikkes dog naturligvis enkelte Familier, deriblandt Familierne Warburg, Meyer og Seligmann. I Vejle var der ikke nogen jødisk Menighed, og vi Børn blev derfor konfirmerede i Fredericia med Undtagelse af min Broder Vilhelm, som tidlig blev sendt til København for at gaa i Skole i Metropolitanskolen og konfirmeredes derovre. At vore Forældre var Jøder mærkede vi Børn egentlig kun lidet til, og vi høj-

tideligholdt kun en eneste af de jødiske Fester — den store Forsoningsfest. I den Henseende var det jo ogsaa karakteristisk, at Omegnens Præstedøtre hørte til de hyppigste Gæster i vort Hjem, og at da Far døde var Byens Sognepræst, Pastor Lerche Jørgensen, den første af alle, som kom til vort Hjem for at bevidne Mor sin Deltagelse og tilbyde sig som Værge for hende og hendes Børn, et Tilbud, som Mor med Glæde tog imod. Mor var lige saa agtet og elsket af vore Venner som Far. Jeg kan med Sandhed sige, at ingen af dem nogensinde havde en Uven i Vejle. Folk saa med Beundring og Glæde paa det enestaaende smukke Familieliv, der levedes i Sylvester Hertz's og hans Hustrus Hjem. Alle Mennesker kendte jo os Børn, thi man saa os hver Dag saa at sige hænge ved Fars Hænder paa hans Morgenture ad Veje og Stier i Byens smukke Omegn. Og selv om Far ikke viste sig ret meget tilbøjelig til at omgaas Byens Borgerskab, holdt man dog meget af ham og respekterede ham for den Iver og Flid, hvormed han passede sin Virksomhed, og den rørende Kærlighed til sin

Familie, som han ved enhver Lejlighed lagde for Dagen. Han var og vilde være en Hjemmets Mand og en uafhængig Mand. Da Orla Lehmann kom som Amtmand til Vejle, regnede han ikke strax med de smaa Forhold, hvortil han nu gik ind, og en Bogtrykker i Vejle var naturligvis kun en lille Mand i hans Øjne. Han havde bestilt nogle Tryksager til Amtskontoret hos Far men blev utaalmodig over, at han ikke fik dem saa omtrent lige med det samme. En Dag stod han i Fars Stue og beklagede sig i den Anledning. Men Far lod sig ikke i mindste Maade imponere af den nye Amtmand, saa meget mindre som Orla Lehmanns Forgænger, Amtmand Hoppe, havde været Fars gode Ven. Far svarede ham, at han maatte huske paa, at nu var han ikke længere i København men i en lille By, hvor det af mange Grunde ikke kunde gaa med den samme Fart som inde i Hovedstaden — sine Tryksager skulde han nok faa, men den Tid, der skulde til, den skulde til. Nu var det Orla Lehmann, der blev imponeret, og Fars rolige Maade at hævde sin Uafhængighed paa blev Aar-

sagen til, at de to Mænd for Fremtiden kom udmærket godt ud af det med hinanden, og at vi Børn blev velsete Gæster i Amtmandens Hjem som hans Børn i vort.

Den Kærlighed, Far omgikkes sine Børn med, blev imidlertid aldrig til Blødsødenhed. Vi blev opdraget til Respekt for Skolen og Skolens Arbejde, men han kendte ikke det, der hed korporlig Revselse. Han irettesatte os mundtlig, men disse Irettesættelser stod der til Gengæld ogsaa en saadan Respekt om, at vi var ganske flove længe efter, naar det var overgaaet os at maatte modtage en Irettesættelse af Far. Det hændte en Dag, at min Broder Henrik kom hjem fra Skolen og fortalte, at en ny Lærer, de havde faaetovre fra København, havde slaaet ham — om med Rette eller Urette skal jeg ikke sige, men saa stærk var Fars Aversion mod korporlig Revselse, at han strax tog sit Tøj, gik op til den paagældende Lærer og sagde til ham: „Jeg ved, at De er bleven forflyttet herover, fordi man i København ikke vilde finde sig i Deres Revselse af Børnene. Maa jeg engang for alle sige Dem, at Prygl taales

heller ikke her“. Vi hørte aldrig mere om, at den Lærer pryglede sine Elever.

Saa omhyggelig var Far for vor Opdragelse, at han, naar der kom Teaterselskaber til Byen, og vi var med ham og Mor derhenne, altid Dagen efter satte os til at nedskrive, hvad det Stykke, vi havde set, handlede om. „Skriv Indholdet ned, saa jeg kan se hvem af Jer, der har haft mest Udbytte af Aftenen“, sagde han, og saa blev det jo til en hel Kappelstrid om, hvem der kunde gøre det bedst; thi det var en stor Ære at faa Ros af Far.

Jeg kan ikke sige, at Far gjorde nogen Forskel paa sine Børn. Vi stod vist alle hans kærlige Hjerter lige nær, men min Søster Frederikke, den næstældste af os fire Børn, beskæftigede han sig dog maaske nok mest med. Hun var en sjælden smuk, ung Pige og udmærket begavet, — jeg har tidligere fortalt, at Far læste Latin, Fransk og Engelsk med hende — og alle Mennesker var overordentlig indtagne i hende. Det var en stor Begivenhed for Far og Mor, da Frederikke for første Gang som voksen ung Pige skulde

deltage i et Bal. Far og Mor var med, og Far veg ikke fra hende. Hun dansede og morede sig saa godt som nogen ung Pige paa sit første Bal. Mellem to Danse saa Far hende ile hen for at drikke et Glas koldt Vand. Han advarede hende imod det og sagde: „Vent et Øjeblik, min Pige, saa skal jeg bringe Dig et Glas Vin, — det har du bedre af.“ Men inden han kom tilbage med Vinen, havde Frederikke tømt et Glas koldt Vand, og man mente, at dette blev Aarsagen til en voldsom Sygdom, hun Dagen efter blev angrebet af. Det var et Julebal, hun havde været til, og den 4. Januar (1852) døde hun til sine nærmestes og sine Venners store Sorg. Far var ganske utrøstelig. Frederikkens Veninder sørgede saa rørende over hendes Død, at de alle besluttede at anlægge Sørgedragt og bære Sorg for hende i en Maaned, og de kom daglig i vort Hjem for at trøste Far og Mor. Men for Far blev denne unge Datters Død i Virkeligheden Aarsagen til hans egen Død. Han sygnede hen og døde knap to Aar derefter.

Da Krigen brød ud i 1848, naaede til

Vejle Rygtet om, at Slaverne i Rendsborg Tugthus var undslupne og nu drog hærgende og plyndrende op gennem Jylland. Der blev som bekendt stor Forskrækkelse overalt i Landet, efterhaanden som denne Efterretning bredte sig, og fra mine Forældres Venner længere Nord paa i Jylland — fra Familien Rée i Aarhus, fra disses nære Slægtninge, Købmand Rée's i Randers og fra Familien Levinsen i Aalborg, ja forresten ogsaa fra vore Slægtninge i København — kom der Bud og Brev, at vi dog endelig allesammen maatte komme til dem og blive der, indtil Krigen var forbi. Der har vel virkelig været Grund til at frygte for urolige Forhold i Vejle, thi Far, som ellers ikke let lod sig forskrække, besluttede sig til at tage mod Tilbudet fra sine gamle Venner, Mors Adoptivforældre, Købmand Rée's i Aarhus, om at huse os alle, indtil Faren var drevet over. Min Broder Vilhelm gik paa den Tid i Skole i København, men Mor, Frederikke, Henrik og jeg skulde altsaa afsted. Der blev lejet en Wienervogn, og vi blev udstyrede med alt, hvad der tiltrængtes for en længere

Rejse, — ingen kunde jo vide, hvornaar vi igen kom tilbage til vort Hjem. Vognen holdt for Døren. Far vilde selv ledsage os til Aarhus. Vi andre sad i Vognen, medens Far endnu var inde i Stjerne for at give den sidste Besked til Tjenestefolkene og Arbejderne, inden han drog bort med sin Familie. Da saa vi en fremmed Herre gaa ind i Huset. Det var øjensynlig en meget fin Mand, — jeg ser ham endnu for mig; han bar paa Hovedet en Jægerhat med en stor Fjer i. Manden var ingen ringere end Frederik den syvendes nære Ven, den mægtige Kammerherre Berling. Han var en af Fars Studenterkammerater og vilde ikke undlade at aflægge Far en Visit under sit Ophold i Vejle. Besøget kom Far ganske overraskende, og han var oprigtig bedrøvet over at maatte forklare Kammerherre Berling, at hele Familien sad i Wiernervognen nede for Døren, og at han selv stod i Begreb med at forlade Byen for at bringe sin Familie i Sikkerhed til Aarhus. Far og Berling kom sammen ud af Huset, tog Afsked med hinanden, — og saa kørte vi ad Landevejen til Aarhus, hvor Familien

Rée modtog os med aabne Arme. Jeg har ikke længere nogen Erindring om, hvorlænge vi blev der, men det har sikkert været en lang Tid. Far vendte strax tilbage til Vejle, — han havde jo sit Trykkeri og sin Avis at passe. Medens vi var i Aarhus, kom der stadig Bud fra Familierne i Randers og Aalborg, at nu maatte vi virkelig ogsaa komme og være en Tid hos dem, og det endte da ogsaa med, at Mor rejste med os Børn til Rée's i Randers og blev der med os en Tid. Far kom nu og da for at se til os, — han kunde ikke undvære os ret længe ad Gangen. Imidlertid drev vel det værste og mest truende Uvejr over, og en skøn Dag var vi igen alle samlede i Vejle.

Jeg husker fra Krigsaarene, at der en Dag kom Meddelelse til Vejle om, at Byen den næste Dag vilde faa en større Indkvartering af Infanteri. Far, som var en begejstret Patriot, sagde til Mor, at vort Hus ikke maatte staa tilbage for de andre i Byen, — der skulde ogsaa hos os vises Gæstfrihed mod Soldaterne. Mor og Pigerne gik om Aftenen i Gang med at smøre store Masser af Smørre-

brød, og da Soldaterne den næste Dags Morgen holdt deres Indtog i Byen, stod Far i Porten til vort Hus og udbad sig Æren af at modtage tolv Soldater og tolv Officerer i sit Hjem, og han kom stolt hjem med sine Gæster, der blev beværtede med Smørrebrød, varmt Øl — som de satte stor Pris paa — og Kaffe. Der var dækket til de Menige i en Stue og til Officererne i en anden, og Far og Mor og Pigerne og vi Børn gik omkring og serverede for vore glade Gæster. Det var en stor Oplevelse for Far. Han var henrykt for at have kunnet tage imod de tapre Landsoldater og levede længe paa Minderne om dette Besøg.

I 1852 indtraf, som jeg har fortalt, min Søster Frederikkens Død. For om muligt at adspredde Far noget i hans dybe Sorg fik Mor ham overtalt til i Sommeren 1852 at foretage en Rejse med mig til København. Fra dette Ophold, der var min første Københavnsrejse, husker jeg, at vi var i Tivoli, der naturligvis forekom mig, som dengang var et fjorten Aars Pigebarn, som et vidunderligt Eventyr. Vi var ogsaa en Tur i Dyre-

haven. Jeg mindes levende, at vi kom til Østerbro, og udenfor Østerport lejede Far en „Kaffemølle“, en af de gamle mangesædede Skovvogne.

Vi besøgte naturligvis min Farbror, Digteren Henrik Hertz, som to Aar før havde giftet sig med sin mere end tredive Aar yngre Hustru, Louise von Halle. Han havde, — fortalte man, og det er ogsaa rigtigt nok —, i sine unge Aar været meget forelsket i hendes Moder, men det blev aldrig til noget mellem de to. Tiden gik, og det endte med, at han i en Alder af tooghalvtredsindstyve Aar giftede sig med Datteren af sin Ungdomselskede.

Fra Fars Virksomhed hjemme med Trykkeriet og Avisen har jeg ingen særlige Erintringer. Hjemmet og Arbejdet var jo saaledes kædet sammen, at det for os Børn gled ud i et. Af Folkene husker jeg dog en Sætter, en gammel Nordmand, der evig og altid var beruset, men som ikke destomindre altid havde de Ord paa Læben til Far: „Stol bare paa mig.“ Det morede Far umaadeligt, for var der nogen, han ikke kunde stole paa,

saa var det da ham, men han blev alligevel hos os til sin Død.

Den Sygdom, som Fars Sorg over min Søster Frederikkens Død gav sig Udslag i, var en stærk Asthma, og i Løbet af knap to Aar lagde den ham i Graven. Han døde den 23. November 1854. Min Bror Vilhelm kom hjem fra Hamborg og traadte nu, efter Fars Ønske, som han udtalte paa sit Dødsleje, hjælpende til ved Mors Side. Vilhelm var jo imidlertid ikke uddannet i Bogtrykkerfaget, og Mor averterede derfor i et københavnsk Blad efter en Typograf, der kunde paatage sig som Faktor at lede Trykkeriet. Til denne Plads meldte der sig en ung Mand, som havde deltaget i Treaarskrigen, og som blandt andet med Bravour havde været med i Slaget ved Isted. Han var ved Krigens Afslutning Kaptajn i Infanteriet men tog sin Afsked og vilde nu genoptage sit Haandværk som Typograf. Det var den senere som Udgiver og Redaktør af „Middelfart Avis“ bekendte Kaptajn Claudius Madsen. Han fik Pladsen, og han blev Mor og Vilhelm en god Støtte i de Aar, han var hos os, indtil han rejste

til Middelfart og grundlagde sit eget Blad der. Det var vist baade ønskeligt og nødvendigt at faa Virksomheden udvidet og fornyet paa forskellige Omraader, men hertil manglede Mor Kapital. Hun henvendte sig saa til Fars Ungdomsven, den rige københavnske Storkøbmand Suhr og bad ham hjælpe sig. Mors Værge, Pastor Lerche Jørgensen, anbefalede hende varmt overfor Suhr, og strax fik Mor Brev fra Suhr, at han med Glæde vilde yde hende den Assistance, hun havde anmodet om, — han havde ikke glemt Far og deres fælles Ungdomsminder. Saa fortsattes Samarbejdet mellem Mor og min Bror Vilhelm, indtil Mor i 1868 brød op fra Vejle og flyttede til København, hvor hun boede hos min Mand og mig indtil sin Død den 14. Juni 1891. Herovre som i Vejle var hun elsket af alle, der kom i Berøring med hende. Ligesom Far holdt hun overfor Børn mere af at bruge Munden end Haanden, naar det gjaldt en fortjent Irettesættelse. Min Søn var dengang en lille Dreng, og han kunde jo ligesom alle andre Drengene engang imellem gøre sig fortjent til en lille Revselse, men

strax var Bedstemor der og henstillede, om ikke den Sag kunde afgøres med lidt Skænd i Stedet for Smæk, — og hun fik sin Vilje som den Børneven, hun var.

Min Bror Vilhelm fortsatte hjemme i Vejle Fars og Mors Gerning: Trykkeri- og Bladvirksomheden. Det Aar, da Mor flyttede til min Mand og mig i København — 1868 — giftede han sig med Maria Rée fra Randers, en Datter af den Købmand Reé, hos hvem Mor og vi Børn boede en Del af Tiden efter „Flugten fra Vejle“ i 1848. Han fik Titel af Kancelliraad og døde den 26. Oktober 1900.

Min Bror Henrik havde sin Skolegang i Vejle. Her sluttede han et særlig inderligt Venskab med en af sine Skolekammerater, en Søn af Kateketen i Vejle, Vilhelm Schousboe. De to var uadskillelige. Folk i Byen kaldte dem „Halvbrødrene“, og da Faderen en skøn Dag fik et Embede i Ribe, og Vilhelm Schousboe maatte forlade Vejle, sørgede min Bror Henrik dybt derover. Det endte med, at Far gik til en af sine Bekendte, en Købmand Schmidt, der havde en Søn, som ogsaa hed Henrik, og bad om, at denne maatte komme

hjemme hos os, for at min Bror maaske kunde finde Erstatning i ham for den tabte Ven. Det lykkedes ogsaa, og den bortrejste „Halvbror“ blev efterhaanden glemt, saaledes at da de to engang uadskillelige Barn-
domsvenner senere i Livet mødtes, blev det en Skuffelse for Henrik at gense Vilhelm Schousboe, der for en Del Aar siden døde som Biskop i Aalborg.

Henrik drog som ung Mand til England, hvor han etablerede sig som Købmand i Manchester. Her levede han i syvogtyve Aar, vendte saa hjem til Danmark, hvor han døde her i København i Aaret 1917.

**SYLVESTER HERTZ
OG HANS BLAD**

„VEJLE AMTS AVIS“

LØRDAG DEN 18. OKTOBER 1828 udsendte Sylvester Hertz det første Nummer af „Vejle Amts Avis“. Det var den lille Bys første og i 36 Aar eneste Dagblad, og det fremtraadte under Titlen: „Weile Amts Kongelig privilegerede Avis og Avertissementstidende“. Formatet var lille Kvart, Texten opsat tospaltet, det typografiske Udstyr smukt. Sylvester Hertz kaldte selv sin Avis for et Ugeblad, hvormed man jo i vore Dage mener et Blad, der udkommer een Gang ugentlig, men „Weile Amts Kongelig privilegerede Avis og Avertissementstidende“ udkom fra første Færd tre Gange ugentlig: Tirsdag, Fredag og Lørdag.

Det første Nummer indledes med følgende Henvendelse:

„Til Læserne!

Fuldelig indseer Undertegnede Vanskeligheden ved sit Foretagende, at levere Almeenheten et Ugeblad, der med Interesse forener Mangfoldighed, saameget mere, som Fædrelandets Literatur, i dens forskjellige Arter, alt eier flere Tidsblade, udmærkede ei blot ved selve Emnet, men og ved dets Behandling. Romerdigterens bekjendte Ord: „Jeg før vil Gjæsterne end Kokkene behage“, tør her ikke anvendes, thi saavel disse som hine skulde Bladet søge at takkes. Hvor vanskeligt, ja næsten umuligt det nu er at takkes Alle, har vel Enhver erfaret i sin egen indskrænkede Kreds, imidlertid bør dette Maal, ligesom i Menneskelivet overhovedet, ei heller her lades af Sigte: for den redelige Stræben udebliver ikke Herrens Velsignelse.

Idet Undertegnede nu, med kjerlig Hilsen til Bladets Læsere og sit Værks understøttende Venner, har forudskikket disse Ord,

beder han saare meget, at man ikke efter noget enkelt Nummer vil bedømme Bladets Værd eller Uværd. Ingen enkelt Handling, hverken den lyse eller mørke, er Maalestokken for Menneskets Virksomhed: kun en Række af disse, gode eller slette, levere Bidrag til dets Charakteristik. Saaledes haaber ogsaa Undertegnede, at nærværende Ugeblad, der jo ligeledes skal leve og virke, og stræbe frem mod det høie Maal — at udvide det Aandeliges Gebet, først efter Dages Forløb vil finde skaanende Bedømmelse, naar det har søgt at virke i forskjellige Retninger. I dette Haab fare det nu med Guds Hjælp rolig frem, glad, om det kan gøre de Fleste tilmaade.

Udgiveren.“

Andet Sted i samme, første Nummer findes endnu en Henvendelse fra Udgiveren, hvoraf man forstaar, at han efter sin Ankomst til Vejle har udsendt en Indbydelse til Tegning af Abonnement og deri udtalt Forventning om at kunne udsende Bladets første Nummer et Par Uger tidligere end det kom, men at Vanskeligheder, formodentlig med

Bogtrykkeriets Indretning, har sinket Star-
ten. Herom skriver han:

„De ærede Abonnter tilgive, at Avisen, standset ved flere Tilfælde, der saa letteligen følge med et ganske nyt Etablissement, først udkommer nu, 14 Dage senere end Udgiveren havde ønsket og lovet. For at erstatte den derved fremkomne Mangel i Qvartalets Avisrække, skal nu og da, ligesom læseværdige Nyheder frembyde sig, et Følgeblad udkomme foruden de lovede trende Numere“.

— — — Men nu er altsaa Begyndelsen gjort. Sit Løfte tro udsender Sylvester Hertz flere Gange i Løbet af det første Aar Følgeblade, naar vigtigere Begivenheder giver Anledning dertil. Bladets Text, der senere skulde blive saa prisværdig alsidig, bestaar væsentlig i Gengivelsen af danske og udenlandske Avisers Meddelelser og forskelligt Stof af underholdende Art. Lokale Meddelelser forekommer saa godt som ikke i de første Aar-gange — der skete sikkert heller ikke meget i det lille Vejle, som var egnet til at „komme i Avisen“. Danske politiske Betragtninger

var naturligvis ganske udelukkede under Frederik den sjettes enevældige Regering, hvor Principet: „Vi alene vide —“ var det raadende, men hvor man alligevel befandt sig saa vel, at den begejstrede Frihedsmænd, som Sylvester Hertz senere, da han kunde tale og skrive frit, viste sig at være, kunde svinge sig op til i Anledning af Festlighederne ved den enevældige Konges Datters Bryllup med den senere Kong Frederik den syvende at skrive, at „den gamle danske Kjerlighed for Hans Majestæt Kong Frederik den sjette og Alt, hvad ham angaar, endnu er den urokkelige Eg, under hvis bladfulde Krone Danmarks Borgere saa længe have været lykkelige“.

Interessant er det at lægge Mærke til, at Sylvester Hertz allerede i de første Numre af sit lille Blad søger at bringe Læserne originalt Stof gennem en Artikelserie, der fremtræder under Fællestitlen: „Correspondent-Efterretninger eller *Udsigt over det fremskridende Liv i Kjøbenhavn*“, øjensynlig skrevne af en af hans personlige Venner, maaske af Broderen, Digteren *Henrik Hertz*,

hvad den ivrige Interesse for Hovedstadens Teaterliv, som disse Korrespondancer bærer Vidne om, kan tyde paa. Sylvester Hertz var dermed slaet ind paa en Bane, som senere skulde blive af stor Betydning for „Vejle Amts Avis“, idet han knyttede Forbindelser med Korrespondenter ikke blot i Hovedstaden men ogsaa i en Række jydsk og slesvigske Byer, hvad der især under Trearskrigen kom ham og hans Blad til megen Nytte.

Sylvester Hertz havde givet Vejle By og Omegn, hvad man hidtil havde maattet savne: et lokalt Blad, og han havde startet det paa en Maade, der, naar man tager Tiden for Hundrede Aar siden i Betragtning, maa vække Beundring: godt Papir, smukke Typer og velordnet Text. Det var et Blad, som Lærerne kunde være veltjente med. Det var levedygtigt fra den første Begyndelse, og gammelt blev det jo ogsaa.

EFTER SYLVESTER HERTZ'S DØD i 1854 overtoges „Vejle Amts Avis“ og Bogtrykkeriet af hans Søn, Vilhelm Hertz, som i 1895 overdrog Virksomheden til sin Søn, Poul Hertz, som Eneindehaver. Ti Aar senere solgte Poul Hertz Bladet til sin daværende Medredaktør, Ditlev Schweitzer, hvorefter Hertz's Bogtrykkeri flyttede til Kongens Nytorv Nummer 8 i København. Efter nogle Aars Forløb købte Poul Hertz Ejendommen Sct. Pederstræde Nummer 19, hvor Bogtrykkeriet havde til Huse i mange Aar. For faa Aar siden solgtes Ejendommen til Universitetet, og Virksomheden flyttedes nu til „Bogtrykkergaarden“ paa Islands Brygge, hvor der foruden Bogtrykkeri drives Kartotekfabrik, Protokolfabrik og Haandbogbinderi.

I 1911 paabegyndte Hertz's Bogtrykkeri Udgivelsen af Ugebladet „Verden og Vi“, som Poul Hertz i 1918 afhændede, fordi Hertz's Kartotek, et Søsterfirma, der grundlagdes i 1906, lagde saa meget Beslag paa hans Tid, at han mente det rigtigst at lade Ugebladet gaa over paa andre Hænder.

UNDER TREAAARSKRIGEN

Motto: „Var jeg ung endnu, jeg holdt det ikke ud i denne trange By. Over til Kjøbenhavn, en Riffel paa Nakken og afsted!“

(Sylvester Hertz i et „Vejle den 26. Marts 1848“ dateret Brev til Broderen, Digteren Henrik Hertz.)

VED Betragtningen af Sylvester Hertz's Personlighed er det af særlig Interesse at følge hans Virksomhed som Redaktør og Bladudgiver i Vejle under den slesvigske Treaarskrig, og hertil frembyder Aargangene 1848, 1849 og 1850 af „Vejle Amts politiske Avis og Avertissements-Tidende“ et — efter Omstændighederne — righoldigt Stof. Forholdene var jo smaa i den lille, østjydske Købstad ved Midten af forrige Aarhundrede, men som fremhævet i det foregaaende var Sylvester Hertz's

Vejle-Avis ikke blot et i typografisk Henseende mønsterværdigt Blad men ogsaa redaktionelt i fuldt Maal paa Højde med sin Tid. Der skete naturligvis til daglig ikke store Ting i Vejle, og Datidens Betragtning af det i det nittende Aarhundrede meget udflydende Begreb: Privatlivets Fred, satte selvsagt meget snævre Grænser for, hvad en Avis dengang kunde bringe sine Læsere af rent lokalt Stof. Som alle den Tids Aviser levede ogsaa „Vejle Amts politiske Avis“ for Størstedelen paa de udenlandske Efterretninger. Dengang var der ingen Rigsdag til, og Enevældens skrappe Censur skulde nok afholde Redaktørerne fra altfor dybtgaaende Reflektioner over de indrepolitiske Tilstande. Men med 1848 kom Tronskiftet, og allerede den københavnske Borgerrepræsentations Aktion i Marts Maaned, der tvang den nye Konge, Frederik den syvende, til at lade liberale Mænd afløse de gamle Enevoldsmistre som Raadgivere for ham, slappede strax Tøjlerne noget. Nu bar det hen mod en fri Forfatning, og Tungebaandene løstes.

Det er interessant at iagttage den lille

Vejle Avis' Udvikling under disse Begivenheders Forløb, fordi den viser, at Sylvester Hertz var en Mand, der forstod Tiden og var klar over, hvad den krævede af ham paa den Post, hvor han stod. Før Tronskiftet i 1848 henter han saa at sige alt sit udenrigspolitiske og københavnske Stof fra „Berlingske Tidende“ og „Fædrelandet“, men ikke saa snart blæser den liberale politiske Vind hen over Landet, før han forøger sit Abonnement paa baade fremmede og danske Blade. Man mærker formelig gennem denne Forandring, hvorledes han har følt Trang til at følge med, hvad de andre skrev om de store Begivenheder, der nu som et Uvejr trak op fra Syd paa samme Tid som den politiske Bevægelse ovre i Hovedstaden varslede om en ny og mærkelig Tid. Et Blik ned over den lille Avis's Spalter viser os gennem Citaterne og Kilde-Angivelserne, at hans Abonnement paa andre Blade fra April Kvartal 1848 omfattede: „Berlingske Tidende“, „Fædrelandet“, „Flyveposten“, „Hempels Avis“ (nu Fyns Stiftstidende), „Aalborg Avis-Correspondent“ (nu Aalborg Stiftstidende) — den maatte han endelig holde,

for dens Udgiver, Redaktør Rée, var en fremtrædende liberal Politiker i den jyske Stænderforsamling — videre „Aarhus Avis“, „Lolland Falsters Avis“, „Aarhus Folkeblad“, „Randers Avis“ og „Dannevirke“ og af udenlandske Blade: „Börsenhalle“ og „Hamburgische Correspondenz“. Der er ingen Tvivl om, at han virkelig abonnerede paa alle disse Blade, thi Citaterne efter dem følger prompte efter Bladenes Ankomst med Posten, og det noteres omhyggeligt, naar enten et af Hovedstadsbladene eller et af de udenlandske Blade er udeblevet. Og han læser de fremmede Aviser, Posten bringer ham, med stor Opmærksomhed; han har en fremragende Evne til at finde godt Stof i dem og paa den indskrænkede Plads, der staar til hans Raadighed, at gengive de vigtigste Efterretninger hjemme- og udefra i en klar og koncis Form. Det har slet ikke været værst at være Abonnent paa „Vejle Amts politiske Avis“ i Midten af forrige Aarhundrede. I saa vid Udstrækning, som Bladets beskedne Rammer tillod det, fik Læserne Besked om, hvad der gik for sig baade herhjemme og ude i den

store Verden. Med ganske særlig Opmærksomhed følger naturligvis Sylvester Hertz den tyske Presse — han abonnerer paa „Börsenhalle“ og „Hamburgische Correspondenz“ — og dens Holdning overfor Bevægelsen i Hertugdømmerne. Han ledsager hyppigt de tyske Blades politiske Meddelelser med korte, raske Kommentarer, der lyser af et friskt og godt Humør.

Læsningen af „Vejle Amts politiske Avis“ under Treaarskrigen tegner overhovedet Billedet af Sylvester Hertz som en varmblodig dansk Patriot, der med Liv og Sjæl tager Del i den nationale og politiske Bevægelse, som greb det danske Folk i det mærkværdige Aar 1848.

Det første Varselstegn om den ny Tid, der skulde komme, finder vi i Gengivelsen efter „Fædrelandet“ af et Digt i Anledning af Tronskiftet. Det bærer Titlen „Til Kongen!“ og nedenunder i Parenthes: (En Stemme fra Jylland). Sylvester Hertz var jo et Stykke af en Digter, og det er maaske ikke helt uberettiget at tænke, at dette Digt, som han gengiver paa fremtrædende Plads, maa-

ske blot har gjort en Omvej til Hovedstaden for at vende tilbage til det Sted, hvor det er blevet til — paa „Vejle Amts politiske Avis“ Redaktion.

Kort efter Tronskiftet begynder Uvejret at trække op fra Syd. Den 23. Marts bringer „Vejle Amts politiske Avis“ efter „Flyveposten“ Meddelelse om, at den slesvig-holstenske Stænderforsamling paa et Møde den 18. samme Maaned har „declareret et selvstændigt, af Danmark og dansk Indflydelse uafhængigt Slesvigholsten“, at der er indsat en provisorisk Regering, og at Garnisonen i Fæstningen (Rendsborg), navnlig de Menige, „have erklæret sig for Slesvig-Holsten“.

Sylvester Hertz er strax Fyr og Flamme og ledsager „Flyveposten“s Efterretninger med følgende Kommentar:

„Dersom disse Efterretninger er sande, ja dersom blot det halve af disse Efterretninger er sandt, saa er det Oprør, og Oprøret maa straffes med Vaabenmagt“. Han tilføjer:

„Slesvig er ved al menneskelig Ret knyttet til Danmark“.

— — — I samme Nummer af Bladet bringes der Meddelelse fra Hovedstaden om det store Borgermøde i Casino, om Borgerrepræsentationens Tog til Christiansborg og om Kong Frederik den syvendes Svar: „Eders Ønske er alt opfyldt. Ministeriet er afskediget.“

Sylvester Hertz er intet Øjeblik i Tvivl om, hvad alt dette kan komme til at betyde for ham og hans Blad, og han skriver samme Dag følgende Henvendelse til sine Læsere:

„De overordentlige Begivenheder, der for nærværende Tid bevæge Europa og deri vort eget dyrebare Fædreland, gjøre det nødvendigt for Enhver, der med Agtelse vil træde frem iblandt sine Standsfæller, at erhverve sig de dertil fornødne Kundskaber. Et ypperligt Middel dertil er en Avis. Undertegnede opfordrer derfor den Deel af den ærede Landbostand, som endnu intet offentligt Blad holder, til det snart begyndende April Qvartal at bestille „Veile Amts politiske Avis og Avertissements-Tidende“, der, saa hurtigt som muligt, meddeler Fædrelandets og Ud-

landets mærkeligste Nyheder. Den bestilles saavel paa de kongelige Postcontoirer som paa Adressecontoiret i Vejle.

Redactionen.“

Dette er jo, hvad man i moderne Avisprog kunde kalde et „Kvartals-Brøl“, men dets Fremkomst i samme Dag og Time, hvor Efterretningerne om de store, politiske Begivenheder i Hovedstaden er indløbne, viser os Sylvester Hertz som den aarvaagne Forretningsmand, der ogsaa under de smaa Forhold vurderer sin Chance rigtigt og varetager sit Blads Interesser.

Den 25. Marts bringer „Vejle Amts politiske Avis“ efter „Berlingske Tidende“ og „Flyveposten“ Meddelelser om det i København dannede nye, liberale Ministeriums S sammensætning, og hertil knytter Sylvester Hertz strax følgende politiske Udtalelse:

„Til det nye Ministerium med Danmarks Konge i Spidsen støtter sig nu Folkets Forhaabninger i denne bevægede og faretruende Tid, og vi tør stole paa, at dette Haab ikke bliver beskæmmet. Dets S sammensætning sy-

nes i det mindste at være en sikker Garanti for et viist Maadehold i Forening med en kraftig og urokkelig Villie til Iværksættelse af Folkets Ønsker og loyale Fordringer. Majoriteten af Ministeriet har selv været med i Affattelsen af de Resolutioner, som Hovedstadens Borgere har ladet udgaae som det eneste rette Svar paa Øieblikkets store Spørgsmaal, og dets øvrige Medlemmer er saa bekjendte for deres ægte danske Sindelag og højhjertede Characterer, at Fædrelandets Held og Hæder med Tryghed vil kunne overantvortes til deres Styrelse“.

Dette er Sylvester Hertz's Velkomsthilsen til det nye Ministerium — til den nye Tid, der er i Færd med at oprinde for hans Fædreland, og denne politiske Udtalelse viser os ham som den nationalt og liberalt tænkende Mand. Han har levet sin Studenterungdom inde i Hovedstaden og brugt sine Øjne og Øren godt, og nu siger han god overfor sine Læsere for de nye Mænd: L. N. Hvidt, Orla Lehmann, Tscherning og saa videre, for deres „ægte danske Sindelag og højhjertede Characterer“.

Utvivlsomt har han været saa meget mere optaget af den store Nyhed om det nye Ministeriums Dannelse, som han den foregaaende Dag har været i øjensynlig personlig Berøring med selve den jydsk Liberalismes fremtrædende Mænd. Han beretter i Numret for den 25. Marts, at „igaar passerede en Deputation igjennem vor Bye, bestaaende af D'Hrr. Landsoverretsprocurator Jespersen, Oliemøller Schytte, Landsoverretsprocurator Dahl, Redacteur Rée, Rector Olsen, Cancelliraad, Herredsfoged Finsen og Pastor Birkedal, paa en Reise til Kjøbenhavn for at overrække Hans Majestæt Kongen en Adresse, hvori der anholdes om Indkaldelse af en Nationalforsamling, for hvilken der skulde forelægges et Udkast til en Forfatning, der fyldestgjør følgende Tidens Fordringer: en liberal, folkelig Valglov, fuldstændig statsborgerlig Lighed, Skattebevillingsret, Offentlighed i Statsstyrelsen, ansvarlige Ministre, almindelig Folkevæbning, Presse-, Tale- og Forsamlingsfrihed, o. s. v.“.

Det var „Viborg-Adressen“s Mænd, der saaledes passerede gennem Vejle, og den

særdeles gode Besked, som Sylvester Hertz er i Stand til at give sine Læsere om Deputationens Medlemmer og Adressens Indhold lader ingen Tvivl tilbage om, at han jo personlig har været i Forbindelse med dem under deres Ophold i Byen. De har paa deres Side i ham fundet en begejstret Tilhænger af de frisindede Idéer og Krav, som „Viborg-Adressen“ var Udtryk for, og han har i Deputationen set et Vaartegn om, hvad han senere hen kalder „det skjønne, nye Liv, der er vakt i vort Fædreland!“

— — Han har haft travlt den 25. Marts. Det er strømmet ind til det lille Redaktionskontor med store og betydningsfulde Efterretninger udefra, og de er kommet i en saadan Mængde, at han maa lade „Börsenhalle“ og „Hamburgische Correspondenz“ vente, og han siger herom til sine Læsere:

„Vort eget Fædrelands yderst vigtige Efterretninger gjøre det til en Nødvendighed, at vi ikke kunne meddele Dagspostens udenlandske Efterretninger førend i næste Nummer“.

Den 27. Marts følger „Kongens Hilsen til

Kjøbenhavns Indvaanere“ af 24. samme Maa-
ned, endvidere Beretningen om den slesvig-
holstenske Deputations Ophold i Hovedsta-
den og Kong Frederiks mandigt-rolige Svar
til Oprørernes Udsendinge, Tschernings Ud-
nævnelse til Krigsminister og saa — med
store, fede Typer — Meddelelsen om Op-
røret i Hertugdømmerne som den fuldbragte
Kendsgerning:

„Slesvig-Holstenerne, som længe have væ-
ret vildledede ved underfundige Advocaters
og andre Partimænds snedige Rænker, have
endelig kastet Masken. I Kiel har der dan-
net sig en provisorisk Regering. Prins Fre-
derik af Augustenborg har sat sig i Spidsen
for de oprørske Bevægelser“.

Efter at have gengivet Ordlyden af Prin-
sen af Augustenborg's Oprørsproklamation
giver saa Sylvester Hertz os et malende
Billede af Stemningen i den lille By ved
Vejle Fjord:

„I Dag er der en stærk Bevægelse i vor
By. Det indkaldte Mandskab, alle med frei-
digt Mod, drager jublende igjennem Byen.
Hist og her samles Grupper — alle begej-

strede for det elskede Fædrelands Vel. Vi ville ved denne Leilighed ikke undlade at bemærke, at det i høi Grad er ubesindigt at vække Misnøie mod dem, som Regeringen har givet os til Styrere. Vi have hidindtil havt Fred og Orden — Gud forunde os Styrke til, at vi fremdeles kunne bevare dem! Skulde en enkelt ubesindig Person ukaldet stille sig i Spidsen for en Flok Tankeløse, da lad os med Kraft tilbagevise ethvert saadant ubeføjet Angreb paa den offentlige Rolighed!“

Disse Linier levner jo ikke Tvivl om, at Bølgerne er gaaet højt i Vejle den 27. Marts 1848, og at en hidtil slumrende Misfornøjelse med den lokale Øvrighed har været ved at slaa ud i lys Lue under den Stemning, der er blevet fremkaldt af det indkaldte Mandskabs Tilstedeværelse i Byen. Man kan gætte sig til, at en af „de Styrere, Regeringen har givet os“ har været inde om paa „Vejle Amts politiske Avis“’ Redaktion og bedt Sylvester Hertz gyde Olie paa Bølgerne.

Man mærker Dagens Travlhed og feber-

hede Spænding gennem disse samme Dags Eftermiddag nedkastede Linier:

„I dette Øieblik, ligesom Avisen sluttes, indtræffer 3 Vogne med tvende Officerer, Capitain v. Løvenfeldt og Premier Lieutenant v. Salchou, med 20 Mand af Slesvigske Jægercorps, alle bevæbnede og med fuld Op-pakning. Disse Hædersmænd, der ikke solgte deres Ed, indquarteres nu her i Byen“.

Sylvester Hertz har aabenbart et Øjeblik forladt Kontoret, har set de „tvende Office-rer“ og deres 20 bevæbnede Mænd ankomme til Byen og er ilet hjem for at faa denne Nyhed med i Avisen. Han er stærkt optaget af Byens Stemning og beretter i en Notits den 30. Marts herom:

„Her, som i alle Jyllands Kjøbstæder, hersker en ualmindelig Begejstring. Alle gribe til Vaaben, Alle kappes om at ile Fædrelandet tilhjelp. Al Standsforskjel er ophørt — Embedsmænd og Borgere række hinanden broderlig Haanden; kun een Tanke forener os Alle: det elskede Fædrelands Forsvar; kun eet Hjerte slaaer i os Alle, Kjærlighedens, — Kjærlighed til Konge og Fædreland! Lige-

saa varmt tænker Landmanden i denne alvorfulde Stund — med ægte dansk Nidkjærhed iler han did, hvor Øvrighedens Bud kalder ham. Til Beviis herpaa ville vi anføre, at da igaar Budskabet lød, at Colding trængte til Mandskab, var vort Borgercorps strax paa Fode, og mangfoldige Frivillige sluttede sig strax til dette — og i et Nu havde vore brave Medborgere stillet alle deres Eqvipager til deres Raadighed for at befordre dem derhen. Men neppe var de kommen et Stykke udenfor Byen, førend et nyt Budskab lød — formodentlig af en Ven af vor Fjende — at en Flok tyske Banditter sværmede om i Egnen af Kjelkjær, circa 1¹/₂ Mil herfra, og kunde hvert Øjeblik ventes til Vejle. Men i et Nu lød det: „Væbne sig Hver, som kan!“, og inden vi vidste deraf stod en Legion i vore Gader, bevæbnet med skaftsatte Høleer, Stridsøxer og alle de Vaa- ben, hvormed man kunde modtage de tyske Leiesvende. En af vore Embedsmænd, der forhen har været i Søetaten, stillede sig i deres Spidse, og en forhenværende engelsk Major, som opholder sig her i Byen, slut-

tede sig til dem — alle færdige til at modtage de væbnede Vagabonder. Paa samme Tid indkaldtes Omegnens Landmænd, og i en saare kort Tid droge vore raske Bønder, tilhest, væbnede med Flinter, ind under jublende Hurra. Det varede dog ikke længe, førend det viste sig, at det af en Nidding igangsatte Rygte var Løgn. Vi vandt imidlertid saa meget ved dette, at vi nu vide, hvor hurtig vi kunne rejse os til Kamp“.

— — Man genkender i denne Skildring den Bevægelse, der som en Løbeild forplantede sig gennem hele Jylland, og som stammede fra et pludseligt opstaaet Rygte om, at „Tugthusslaverne“ i Rendsborg var brudt ud af Fængslet og drog hærgende op gennem Landet. Vejle var ikke den eneste By, hvor Borgerskabet ved dette Rygte holdtes under Vaaben og bevæbnedes med, hvad der var nærmest for Haanden: Høleer, „Stridsøxer“ ogsaaavidere. Man skiltes vel de fleste Steder med en flov Smag i Munden, da det viste sig, at Rygtet var grebet ud af Luften.

Karakteristisk for den nationale Begejstringsrus, hvori Sylvester Hertz levede i disse

bevægede Dage, er følgende Notits i samme Nummer af hans Blad:

„I dette Øieblik som fire Eskadroner af Aarhus Dragon-Regiment drager ind her i Byen, ankommer her Chefen for Slesvigske Dragoner, Oberst v. Holsten, der med 50 Mand og Krigskassen, med 26000 Rbd., lykkeligt slap over Grænsen.

Hurra for denne Hædersmand!“

Han er optaget af Følelsen af at være den kommende Krigsskueplads nær, men han glemmer ikke derfor, at Hovedstaden ogsaa er et Begivenheds-Centrum, og i samme Nummer af Bladet retter han følgende, indtrængende Opfordring til sine Læsere:

„De, som fra Hovedstaden modtage private, **paalidelige**, ikke i Bladene optagne Efterretninger, der egne sig til Offenliggjørelse, ville forbinde mig meget ved at meddele mig samme.

Red.“

Det taler til Ære for Sylvester Hertz's Ansvarsfølelse som Redaktør, at han i denne Henvendelse saa stærkt fremhæver Ordet „paalidelige“ — det er sat med fede Typer.

Han er klar over, at der i en saa bevæget Tid siges og skrives meget, der kun er bygget paa Sand, og han vil vare sig imod, at hans Avis gaar hen og faar Ry for Upaalidelighed. Da han den 1. April har truffen „en dansk Rejsende“, som har givet ham en Beretning om Troppetransporten gennem Kolding, er han saa forsigtig at gengive den Fremmedes Meddelelser under en med fede Typer sat Overskrift, der lyder:

„Som Rygter kunne vi meddele:“

Efterretningerne fra Kolding er interessante, og han vil ikke forholde sine Læsere dem, men han vil heller ikke staa inde for deres Paalidelighed.

Paa sidste Side af Nummer 40 for 1. April findes der blandt Bekendtgørelserne et Opraab, der er betegnet som *indsendt*, men som meget vel kan stamme fra Sylvester Hertz's Pen og være Frugten af en Samtale mellem ham og hans Hustru, der — som hendes Datter, Fru Bella Ahrentzen, fortæller, — fuldt ud delte sin Mands nationale Begejstring. Opraabet har følgende Ordlyd:

„*Medborgere og Medborgerinder!*

Lader os kappes om med Velvillie og Redebonhed at modtage vore danske Brødre, Landets gjæve Sønner, som nu snart skulle strides for vort elskede Fædrelands Vel! Husmødre! fylder da Eders Fade med god og kraftig Spise og Eders Krus med det bedste Øl; bereder dem derefter et Leie, der er godt til at udhvile paa efter Dagens Strabadser, og til at samle nye Kræfter til nye Anstrængelser. Skulde nogen af Eder derved for en Nat eller to komme til at mangle en Pude eller et Lagen, hvad gjør det? Eders Løn skulle I have i den hjertelige Tak, hvormed de drage bort, for at sejre eller dø for os Alle.

Vejle den 1. April 1848. *En Husmoder*“.

Stilen er saa ubetinget Sylvester Hertz's egen — „vort elskede Fædrelands Vel“ er en Vending, der ofte gaar igen i hans redaktionelle Notitser i denne Periode — og hele Op-raabets Karakter viser hen til den øvede Pen.

I det næste Nummer Nr. 41 for 3. April er der en Notits saalydende:

„Igaar Formiddags, imellem Kl. 10 og 11, ankom her fra Aalborg den 11. Bataillon Infanteri, Alle tilvogns og ved frejdigt Mod. Vore Medborgere kappedes om at vise dem en venlig Modtagelse“.

Hans forannævnte Datter, Fru Bella Ahrentzen, som dengang var en lille 10-Aars Pige, fortæller om netop denne Dag, den 2. April 1848, da „vore Medborgere kappedes om“ at give Soldaterne, der passerede Vejle paa Vej til Krigsskuepladsen, „en venlig Modtagelse“. Den fandt Soldaterne ikke mindst i Sylvester Hertz's eget Hjem, hvor der dækkedes for dem i alle Stuerne med det bedste, Huset formaaede. Fru Cecilie Hertz havde i al Fald ikke siddet Opraabet til de Vejle Husmødre overhørigt om at fylde Fadene med „god og kraftig Spise“ og Krusene med „det bedste Øl!“

I Nummer 42 for 6. April finder man en Bekendtgørelse fra Byfogden i Vejle, som lader ane, at Byens Borgere og vel ikke mindst dens Ungdom i Praxis forberedte sig paa at komme i Kast med Fjenden — man

øver sig i Skydning og det i en saadan Grad, at Byfogden begynder at blive bange for, at der skal opstaa Brandfare:

„Skjøndt det er ønskeligt, at de, som ere forsynede med Geværer, øve sig i at skyde, maa det dog ikke skee paa nogen Maade, hvorved Brandanordningen overtrædes. — Det indskærpes derfor Byens Indvaanere, at Skyden fra Husene og i Haverne ved Byen er strengelig forbudt ifølge Brandanordningens § 19 under den deri fastsatte Mulkt.

Byfogedcontoiret i Veile den 6. April 1848.

O. M. Hersleb“.

Der har været livligt i Vejle i de Dage, naar der blev skudt „fra Husene og i Haverne“, saa Byen stod i Fare for at brænde af, men trods den Alvor, der laa bag disse Borgernes Øvelser i Skydefærdighed, er Livet i den lille By dog gaaet sin vante Gang med Selskabelighed og Adspredelser. Der blev endog i disse urolige og alvorlige Dage, hvor Krigen stod for Døren, spillet Komedie paa Vejle Teater. En Teaterdirektør I. P. Miller var med sit Selskab i Byen. Den 7. April

spilledes der „Genboerne“, den 9. „Maskeraden“ og „Nej“ og den 10. „Munterheds Triumph“ efter „Lé naar Du kan“, et Lystspil i 5 Akter „efter det Engelske“. Det var jo let Kost, egnet til at holde en glad og fortrøstningsfuld Stemning vedlige i Borgerskabet, og Direktøren forstod den Kunst at stikke Fingeren i Jorden og lugte, hvor han var. Han var i en By med et stærkt patriotisk bevæget Borgerskab, og i „Vejle Amts politiske Avis“ averterede han, at „imellem Acterne synges, med Orchester, Fædrelandske Sange, hvortil Texten faaes ved Indgangen“. Det var jo paa éngang et Trækplaster — og et Offer til Stemningen i Byen. Hvad Sylvester Hertz har tænkt om disse Teaterforestillinger med arrangeret Afsyngelse af „Fædrelandske Sange“ i Mellemakterne, faar vi ikke at vide men kan maaske slutte os dertil af den Omstændighed, at han slet ikke omtaler dem i sit Blad.

— — — Nu er Krigen for Alvor brudt ud. Den 9. April staar Slaget ved Bov, og Dagen efter modtager Sylvester Hertz et Brev fra Flensborg med en kort Beretning om

Kampen og om den danske Hærs Indtog i Flensborg — og han skynder sig at udsende sit Blads første Løbeseddel, der med store Typer er trykt paa smukt, hvidt Papir:

„Flyveblad fra Adressecontoiret i Vejle. Af et Brev fra Flensborg, skrevet midt under Kampen den 9. April 1848.

Man skyder fra alle Kanter, mange af vore Fjender er faldne. I dette Øieblik drage de Danske seirende ind i vor By, medførende uhyre mange Fanger. Oprørsfanerne ere i en Skynding tagne ind. Alle Dansksindede vifte fra Vinduerne med deres Tørklæder. Prinsen af Glücksburgs Slot staar i lys Lue“.

Dagen efter følger en ny Løbeseddel, der giver en mere detailleret Skildring baade af Slaget ved Bov og af de danske Troppers Indtog i Flensborg efter Kampen med Oprørshæren foran denne By. Korrespondenten i Flensborg siger om de danske Soldater: „Vore Tropper er saa opsatte paa at komme i Lag med Slesvig-Holstenerne, at de virkelig næsten ikke er til at styre“.

Flyvebladets Text angives udtrykkelig at

stamme fra „et Brev til Redactionen“ og slutter morsomt nok med Underskriften: „Deres hengivne“ — og saa et X.

Er det en Dame, Sylvester Hertz har faaet til Korrespondent i Flensborg? Man skulde næsten tro det, for Brevet mangler ikke en Efterskrift, der er formet saaledes:

„P. S.

De maa endelig selv redigere mine Beretninger, thi jeg har ingen Tanke for at gjøre det. — Hurra for vor første Seier!“

Det har næppe været Korrespondentens Mening, at dette postscriptum skulde læses af hele Vejle By, men det er i Skyndingen og Sejersjublen kommen med paa Flyvebladet og er jo et nok saa morsomt document humain. Den allersidste Linie: det jublende „Hurra for vor første Seier!“, skyldes dog næppe Korrespondenten; dens typografiske Opsætning lader formode, at den er en Tilføjeelse fra Sylvester Hertz's Haand — han giver sin By og sine Medborgere Stikordet til Dagens Jubel.

De nærmest følgende Numre af „Vejle

Amts politiske Avis“ beretter i Bladets Text, i Tillægsblade og Flyveblade om de Begivenheder, der nu hurtig udviklede sig: om Kong Frederiks Indtog i Flensborg, om Slaget ved Slesvig, om Tilbagetoget til Isted Kro, hvorhen Hovedkvarteret forlægges, og hvorfra „Capitain og Stabschef“ Læssøe 1. Paaske-dags Nat Klokken 12 udsender sin korte og knappe Beretning om Kampen mod Overmagten ved Slesvig og Hærens ordnede Tilbagedragning. Kæmpende trækker den danske Hær sig Nord paa. Oprørshæren, støttet af den prøjsiske Invasionshær under General Wrangel, følger efter — og Onsdag den 3. Maj er Fjenden i Vejle. Fra Fru Bella Ahrentzens Meddelelser ved vi, at Sylvester Hertz, da Fjenden nærmede sig hans By, skyndsomt sendte sin Hustru og sine Børn bort til Slægtningene i Aarhus, hvorhen han selv ledsagede dem for derefter at ile tilbage til Vejle.

Sylvester Hertz's Blad skifter i disse skæbnesvangre Dage helt Karakter. Det er forbi med Løbesedlerne og Flyvebladene. Den Dag, den 3. Maj, da Fjenden holder sit Indtog i Vejle, udkommer der intet Nummer af Bla-

det, og Nummer 55 for Lørdag den 6. Maj indeholder ikke en eneste Linie udover Meddelelserne fra Udlandet. General Wrangels Censur har lagt sin klamme Haand paa det før saa livlige og velunderrettede, lille Blad. Til Forstaaelse af Situationen meddeles blot følgende:

„Da Postgangen paagrund af vor Bys siden i Onsdags stedfundne, fjendtlige Besættelse er afbrudt, saa kunne nyere Efterretninger ikke meddeles.

Red.“

Sylvester Hertz vil trods de vanskelige Forhold dog ikke afbryde sit Blads Udgivelse. Maa han ikke fortælle om, hvad der foregaar lige udenfor hans Vinduer, saa vil han dog byde sine Læsere almindelig Underholdning, og Nummer 56 for 8. Maj er en hel lille Roman. Han indleder Numret med denne Henvendelse:

„Læserne tillade, at vi idag underholde dem med de under 4. Marts i „Times“ anførte Bemærkninger om „den franske Kongefamilies Landflygtighed“. Skjønt det historiske heri alt forhen successivt er meddelt, saa vil dog nærværende Fremstilling endnu kunne fængsle Læsernes Opmærksomhed“.

Og saa følger Spalte op og Spalte ned Historien om „den franske Kongefamilies Landflygtighed“. Resten af Bladets Plads udfyldes af Smaahistorier, Anekdoter og lignende. Der er Karakter i dette: jeg kan ikke skrive om det, der brænder mig paa Tungen, for Fjenden er i min Stue, men ud skal mit Blad alligevel — om det saa ikke skal indeholde andet end, hvad der allerede „forhen successivt er meddelt“.

De forenede Slesvig-Holstenere og Prøjsere besætter efterhaanden Horsens, Aarhus — hvorfra Sylvester Hertz's Familie flygter videre til Slægtninge i Randers — dernæst Skanderborg, Silkeborg ogsaaavidere, men pludselig bryder Fjenden op fra alle de besatte Byer og drager mod Syd — vistnok foranlediget ved haardnakkede Rygter om, at Rusland var i Færd med at rykke ind i Østprøjsen for at komme Danmark til Hjælp. Opbruddet fandt for Vejle Bys Vedkommende Sted den 24. Maj. Natten mellem den 23. og 24. havde — fortæller Sylvester Hertz i sit Blad — man fra dansk Side haft Held til omkring i Vejle Gader at faa opslaaet en

paa Tysk affattet Proklamation fra Kong Frederik — dateret Frederiksborg Slot den 12. Maj — som under Krigsminister Tschernings Kontrasignatur gav de vildledte oprørske Officerer, Underofficerer og Menige en sidste Frist til med Løfte om Kongens Naade at vende tilbage under de danske Faner. Saa snart Fjenden opdagede disse Proklamationer, blev de borttagne af udsendte Patrouiller.

Det var, som sagt, Natten mellem den 23. og 24. Maj, at denne Proklamation opsloges i Vejle — næste Dag drog Fjenden bort.

Denne Begivenhed kundgøres i „Vejle Amts politiske Avis“ gennem følgende Op-
raab fra Amtmanden:

„Nu er endelig baade de prøjsiske Tropper og den oprørske Hær, som i 3 Uger har søgt at udsuge Jylland, trukken bort. Veile Amt aander atter frit, efter i 3 Uger at have lidt den Forsmædelse, daglig at see paa disse Landsforrædere og deres Medhjælpere, og bidrage til at mædske dem og præstere uaf-ladelig fordrede Kjørseler, og alligevel havde det ikke været os ukjært, at beholde dem

noget længere iblandt os, for at faa Leilighed til at følge dem ordenlig tildørs, naar vore egne Tropper først vare landede. — At Amtet i denne Tid har lidt betydeligt, er vist, men ligesaa vist er det, at vi ikke have tabt Modet eller troet os tilsidesatte. Vi have erkjendt Rigtigheden af vor Regjerings Forholdsregler og med Taalmod, dog ei uden indre Harme fundet os i at yde Levnedsmidler til Fjenden, og at see dem, trods General Wrangels noble Proclamation, røve vore Heste og krænke flere Privates Ejendomsret. Den stadige Tanke, at Straffen ei vilde være fjern, har opholdt vort Mod, og som ægte danske Mænd ere vi rede til at lide end mere, naar blot Seier og en ærefuld Fred maa krone Værket.

Danmark indtil Eideren og fuldkommen Skadeserstatning af Fjenden. Dette er det eneste, som kan tilfredsstille os.

Veile Amtshuus den 25. Maj 1848.

P. With,
constitueret Amtmand“.

Ogsaa Sylvester Hertz „aander atter frit“. I en Redaktions-Notits udtaler han sit Blads

fulde Tilslutning til Amtmandens Proklamation. Han føler, siger han, „Luften renere omkring os, efter at den fjendtlige Occupation af vor Bye og Egn er ophørt.“ Han udtaler „den almindelig herskende Erkjendelse af, at de Meniges Opførsel har været aldeles upaaklagelig“. Han har talt med mange af Soldaterne i Oprørshæren, og de har udtalt, at de „mod deres Villie var tvungne til at indfinde sig i Rendsborg og senere til at overskride Jyllands Grænse“. Men — „den commanderende General (Wrangels) Adfærd kan man derimod ikke andet end i højeste Grad harmes over“.

I samme Nummer af Bladet meddeler Sylvester Hertz, at Amtmand Hoppe, der i længere Tid har ligget syg, er afgaaet ved Døden den 23. samme Maaned. Han skriver, at „det er med Bedrøvelse, vi bringer Efterretningen om hans Død“. Dette var ikke en Frase, thi der bestod et meget venkabeligt Forhold mellem Sylvester Hertz's og Amtmand, Kammerherre Hoppes Hjem, hvor Hertz's Døtre færdedes som Veninder og Legekammerater af Amtmandens Børn,

der paa deres Side holdt meget af at komme i Hertz's Hjem, hvor de navnlig sluttede sig til Husets Frue. Hun havde jo — siger Fru Bella Ahrentzen — en stor Evne til at gøre Hjemmet hyggeligt og tiltrækkende baade for sine egne Børn og deres Venner.

Sylvester Hertz kaster sig nu, da Fjenden er borte og Livet i Byen igen antager sine vante Former, ud i et stort, journalistisk Arbejde. Hans Familie, som han bragte i Sikkerhed, da Fjenden nærmede sig Vejle, er endnu paa Gæsteri hos gode Venner og Slægtninge i Nørrejylland — „de sloges formelig om os“, fortæller Fru Bella Ahrentzen — og der er Arbejdsro i Huset. Den benytter han til at nedskrive „Vejle Bys Occupations-Historie“, der giver et ypperligt Billede af den fjendtlige Hærs hele Optræden i de tre Uger, i hvilke den huserede i Midtjylland. Denne Skildring gaar gennem en lang Række Numre af „Vejle Amts politiske Avis“, idet han begynder den allerede i Nummer 64 for 27. Maj og fortsætter den Nummer efter Nummer. Især den første af disse Artikler er interessant, fordi den giver et malende

Billede af den fjendtlige Hærs Ankomst, som Sylvester Hertz, sikkert sammen med mange andre af Borgerne, har afventet og iagttaget fra Bakkerne omkring Byen, og fordi han her henrives saaledes af sin nationale Harmen mod Oprørernes Fører, Prinsen af Noer, at han — sikkert for første og maaske ogsaa eneste Gang — bruger det personlige Pronomen *jeg* i Stedet for som ellers altid at skjule sin Person under Betegnelserne „Redacteuren“, „Redactionen“, „Vi“ ogsaaavidere.

Han indleder Artikelserien saaledes:

„Som allerede meddelt ophørte igaar den fjendtlige Occupation af vor Bye og Egn; vi kunne imidlertid ei undlade nærmere at dvæle ved Details af denne i vor Byes Historie mærkelige Begivenhed“.

Den 2. Maj naar Rygtet til Vejle, at den fjendtlige Hær har naaet Kolding.

„Da man saaledes var forberedt paa Fjendens Ankomst, var alt i en urolig og spændt Tilstand; mange, især Damer, havde alt i Ugen tilforn forladt Byen, og i de sidste

Par Dage havde de Bortdragendes Tal betydelig forøget sig. Fra Morgen tidlig af begyndte man at spejde ud mod Bakkerne sønden for Byen. Kl. 10 meldte nogle tilbagevendende Udsendinge, at Masser af fjendtlige Tropper, Cavalleri og Artilleri, nærmede sig. Det varede endnu en Stund, inden nogen af dem kom til Syne, thi Fremrykningen gik langsom og under idelig Udsendelse af Patrouiller til Siderne og nøiagtig Gennemøgning af Skovene. De Forreste af Fortroppen viste sig endelig i tvende Dragoners Skikkelse paa Bakken i Nærheden af Veirmøllen. Herfra observeredes (af Fjenden) udover Fjorden; snart kom flere Ryttere til. Iblandt disse skal, efter hvad man siden erfarede, Prinsen af Noer have befundet sig. Her indfandt sig hos Fjenden en Deel Børn, der ei kunde oppebie hans nærmere Ankomst. Ja, der skal og have været enkelte Voxne iblandt, som gjerne indlod sig med ham, og gjorde sig til af at være Schleswig-Holstenere (ich bin in Flensburg geboren etc.). Til et Barn leveredes det første Eksemplar af den Wrangelske Proclamation; den blev strax

bragt ned til Byen, og det havde da paa de Fleste en beroligende Virkning at læse de skjønne Talemaader om „Sikkerhed for Personer og Eiendom“, om Opfordring til ei at flygte, men rolig blive, „da man var ligesaa sikker iblandt de ædle Tyske, som blandt sine egne Brødre“ etc. Hvad General Wrangel forstaar ved Eiendom og Sikkerhed, have vi allerede i det forrige Nummer af denne Avis omtalt.

Endelig rykkede de uvelkomne Gæster ind i vor Bye; et Par Officerer, fulgte af en tredie, der udstrøede Proclamationer, rede til Amtshuset. Det var Prins Waldemar, en Søn af Prins Emil af Augustenborg, og Capitain Lesser. De communicerede en Skrivelse fra Wrangel, hvori han anmeldte at ville occupere Byen og Egnen og have Qvarteer og Forplejning for sin Armee, i hvilken Henseende han ønskede, at Amtet vilde sende en Kommission, der kunde afhandle det Fornødne. I sin Svarskrivelse derpaa udtalte Kammerherre Hoppe til Wrangel sin billige Indignation over, at Generalen havde sat sig i Forbindelse med ham ved at sende En (Les-

ser) af den oprørske Armee, og at det havde været ham mindre saarende, hvis en preussisk Officer var kommen istedet“.

Sylvester Hertz nævner nu de forskellige fjendtlige Troppekontingenter, der drager ind i Byen under Kommando af Hertugen af Glücksburg — og fortsætter:

„Denne saavel som Flere gjorde aldeles mislykkede Forsøg paa at hilse Folk; de mødte fra alle Sider Taushed, Ubevægelighed og stirrende Blikke, der strax bragte dem til at slaa Øinene ned og Kainsmærket til at træde frem(!). Det var en mærkelig Blanding af Følelser, der rørte sig i Hjerterne ved Synet af den indrykkende Fjende; man følte sig sønderslidt af Harme over Forræderne, over at see dem som Fjender, der bar vore egne Uniformer samt vor Konges Navnechiffere rundt omkring, anførte af en af vort Kongehuuses Nærbeslægtede, — og man følte Ydmygelse og Frygt for, hvad der skulde skee; man havde en ikke ganske uklar Forestilling om, hvad et preussisk Æresord muligen vilde sige. Tropperne blev imidler-

tid i største Orden og Rolighed fordelte i Quartererne“.

I den fortsatte Skildring af Occupations-tidens Begivenheder fortæller nu Sylvester Hertz, at der den 5. Maj blev forlangt Kvarter i Byen for selveste Oprørsføreren, Prinsen af Noer:

„Denne Dag var den værste, vi havde under hele Occupationen. Det var en Følelse, hvis Bitterhed jeg aldrig før har prøvet: at see Prinsen af Noer, vor Dronnings Broder, en Søn af en dansk Kongedatter, en dansk General, Ridder af Elephanten etc., som Fjende holde sit Indtog i vor Bye! Som om Topmaalet ei var stort nok, red han nogle Timer efter sin Ankomst atter inden for Portene, for at sætte sig i Spidsen af den indrykkende Rantzowske Friskare, hvis Ydre bragte Alle til at gyse, og Nervesvage til at besvime. Det var af ydre Udseende Pragtexemplarer af Schillers Røvere. (Det viste sig imidlertid siden, at deres Opførsel var aldeles upaa-klagelig, at mange dannede Mænd befandt sig iblandt dem, der troede at fægte for en

retfærdig og skjøn Sag, for et undertrykt tysk Folks Befrielse; Hertugdømmernes Historie kjendte de ikke, men det havde forundret dem at finde, at saa meget af Slesvig var dansk)“.

Det er ikke færre end mellem 5000 og 6000 Mand, Vejle By maa tage i Kvarter, men takket være de menige Soldaters gode Opførsel — som Sylvester Hertz jo yder fuld Anerkendelse — og den virkelig strenge Mandstugt forløb Occupationen under ydre Ro og Orden.

I Nummer 65 for 29. Maj offentliggør „Vejle Amts politiske Avis“ Kong Frederiks Takke-Proklamation „Til de trofaste Jyder!“ — og samme Dag udsender Avisen paany et Flyveblad, der bringer en i sidste Øjeblik indløben Meddelelse om den Kamp, der Dagen før har staaet i Sundeved, hvor de danske Tropper, der var gaaede over fra Als, fordrev Oprørerne fra en Række Landsbyer omkring Dybbølbjerg.

I et Tillægsblad til Nummer 78 for 19. Juni offentliggør Sylvester Hertz den fuldstændige Tekst til „Den tapre Landsoldat“ med Tilføjeelse: „Saaledes som den synges ved Hæ-

ren og i Kjøbenhavn“, og i Nummer 81 for 26. Juni retter han en ny Henvendelse til Læseverdenen om at følge med i „Vejle Amts politiske Avis“.

„Det skjønne, nye Liv, der er vakt i vort Fædreland, og den almindelig udbredte Lyst til at erfare Krigens Tildragelser lader haabe, at end Flere ville bestille dette Blad, der ligger Krigsskuepladsen saa nær. Som hidindtil vil det stedse være en af Bladets første Bestræbelser at erholde gode og paalidelige Correspondentberetninger. Indtreffe overordentlige Begivenheder, da skulle Tillægs- eller Flyveblade uopholdelig bringe dem til Publikums Kundskab. *Red.*“

Faa Dage senere, den 1. Juli, skriver Sylvester Hertz under Bladets Lokalrubrik:

„Den dybe Ro, der fulgte ovenpaa det bevægede Liv, Occupationen medførte, er uventet bleven forstyrret. En betydelig Mængde Bagage- og Proviantvogne kjøre idag fast uafbrudt gennem vor Hovedgade, og i de forskjellige Folkegrupper, der hist og her

danne sig, tales om militaire Foranstaltninger. Hvad Fremtiden vil bringe vide vi ikke. Maatte Retfærdigheden sejre, det er hver dansk Mands inderligste Ønske“.

Bortset fra mindre Skærmydsler er der imidlertid, efter at Fjenden er draget Syd paa, roligt paa Krigsskuepladsen. Kun den faste Korrespondent i Kolding sender Meddelelser om, hvad der foregaar dernede, men det er ikke store Begivenheder, og foreløbig kommer der ikke flere Flyveblade med Krigsefterretninger, men som den flittige og opmærksomme Læser af andre Blade Sylvester Hertz er, finder han hos Kollegerne i København eller Provinserne Stof, som han véd vil glæde hans Blads Læsere. Med synlig Glæde gengiver han saaledes efter „Christianiposten“ et Brev, som en norsk Frivillig, Gaardbruger Jørgen Haasle fra Bærum — han betegner sig selv som „1. Reserve Jæger Kor Nummer 128“ — efter Ankomsten til Krigsskuepladsen i Slesvig har sendt sin Kone hjemme i Norge. Han beretter om sin Ankomst til København, hvor han bliver iført Munderingen og lærer Excercits, og

hvorfra han sammen med andre Frivillige tiltræder Rejsen til Slesvig, det første Stykke Vej, til Roskilde, med den nye Jernbane og derefter i Bøndervogne gennem Sjælland til Korsør. Mellem Roskilde og Ringsted bliver han og en Snes Kammerater indkvarterede hos Jægermester Stampe paa „Falkenstein“, der beværter sine Gæster med al den gode Mad og Vin, de bare kan spise og drikke. Med Hofjægermesten og Nordmanden i Spidsen marcherer Soldaterne efter en Middag, hvor der blev drukket 60 Flasker Vin, gennem „Falkenstein“s Have, „og dertil blev sjungen en ny Vise om den tapre Landsoldat“. Frivillig „Nommer 128“ er begejstret: „Du kan aldrig tro“, skriver han, „hvor tappre Folk de Danske er, og saa snille at være i Lag med. Ved det Kompagni, som jeg staar ved, er 50 Frivillige af de Danske, og det er Handelsbetjenter og store Mænds Sønner, og jeg som er Nordmand er alle Tider i domses Selskab, der er bare een Nordmand til“.

Men nu, nogle Dage ind i Juli, dukker der Rygter op om den Vaabenstilstand, som

først skulde blive til Virkelighed to Maaneder senere. Den 5. Juli ser Sylvester Hertz Nyheden i det københavnske Blad „Nyeste Postefterretninger“, og strax lader han trykke og udsende et Flyveblad, som meddeler, at der under Kong Oscar af Sveriges Mægling har funden Forhandlinger Sted i Malmø om Afslutningen af en Vaabenstilstand paa 3 Maaneder under nærmere angivne Betingelser. Sylvester Hertz er aabenbart bleven stærkt betaget af denne Nyhed, som han paa Foden af Flyvebladet ledsager med følgende Kommentar:

„Maatte denne Vaabenstilstand lede til en for Danmark hæderlig og varig Fred, saa at vore brave, uforfærdede Krigere og Landets ædle Borgere maae finde en trøstende Løn for de store og rige Ofre, de have bragt vort elskede Fædreland!“

Nyheden om Vaabenstilstanden har jo utvivlsomt vakt uhyre Opsigt i Vejle, da Flyvebladet spredtes over Byen, men da de københavnske Blade den næste Dag laa paa Sylvester Hertz's Bord saa han, sikkert til sin smertelige Overraskelse, at „Fædreland-

det“ i meget bestemte Vendinger ganske tog Livet af den store Nyhed, som han Dagen før havde ladet flyve ud over Byen. Paa en ikke altfor opsigtvækkende Plads i Bladet foretager han i Numret for 6. Juli Tilbage-toget i følgende Linier:

„Med Hensyn til den i vort Flyveblad for igaar meddeelte Efterretning, glæde vi os til efter „Fædrelandet“ at kunne berette, at der ingen Vaabenstilstand er sluttet, hverken paa de angivne eller andre Betingelser“.

Det er lidt vanskeligt at forstaa, at Sylvester Hertz ligefrem glæder sig over at kunne bringe „Fædrelandet“s Dementi. Han havde jo netop i Flyvebladet udtalt sit varme Haab om, at Vaabenstilstanden maatte føre til en „for Danmark hæderlig og varig Fred“. Denne Selvmodsigelse ligner ham ikke — saadan som vi har lært ham at kende gennem hans lille velredigerede Avis. Men der er ogsaa Tegn paa, at han har fortrudt, at han var ligesaa hastig til at acceptere „Fædrelandet“s Dementi, som han var til at sprede „Nyeste

Postefterretninger“s store Nyhed ud gennem „Flyvebladet“. Den 8. Juli skriver han:

„Ogsaa Bladet „Kjøbenhavnsposten“ har optaget den i „Nyeste Postefterretninger“ først meddeelte, i vort Flyveblad aftrykte Efterretning om en Vaabenstilstand. „Postefterretningerne“ kaldes deri: „et lille Blad, der altid heldig har concurreret i først at bringe paalidelige Nyheder“.

Se her holder Vejle-Redaktøren sig jo en Bagdør aaben: det er ikke ham alene, der har troet paa Rigtigheden af den store Nyhed, og Læserne kan jo nu se, at „Kjøbenhavnsposten“ giver „Nyeste Postefterretninger“ Attest for at være et Blad, der ikke plejer at løbe med en halv Vind. Og det interessante i Situationen er, at Nyheden netop ogsaa var rigtig nok. Der førtes virkelig hemmelige Forhandlinger i Malmø om Afslutningen af en Vaabenstilstand, man ønskede dem blot ikke omtalt, saalænge de endnu befandt sig paa det forberedende Stadium, men gennem svenske Mellemmænd og aabenbart under et kraftigt Pres fra Stor-

magterne Rusland og England, havde de danske og de tyske Hærledelser Føling med hinanden, hvad der bevirkede, at Juli og August Maaneder gik hen, uden at det kom til alvorligere Sammenstød paa Krigsskuepladsen, og den 4. September 1848 kom saa virkelig Vaabenstilstanden, der sluttedes for en Tid af syv Maaneder, opsigelig med en Maanedes Varsel fra hver af Siderne. Kong Frederik den syvende sejlede om Morgenen den 4. September med Konge-Dampskibet „Ægir“ fra København til Malmø, hvor Kong Oscar den første af Sverige befandt sig om Bord i sit Skib. Her mødtes de to Konger, og her underskrevet Traktaten om Vaabenstilstanden, som Malmø Bys Borgmester strax efter fra Dækket „med høj Røst forkyndte for den paa Land samlede Menneskemængde“, der modtog Meddelelsen med Hurraraab for Danmark. Da Kong Frederik snart efter viste sig paa det svenske Kongeskibs Dæk, blev han Genstand for store Ovationer, som gentog sig, da han om Aftenen gik i Land paa Københavns Toldbod, hvor en stor Menneskemængde var samlet for at modtage Kongen.

Sylvester Hertz gengiver Beretningen om denne Begivenhed efter „Berlingske Tidende“ men knytter ingen Kommentar dertil. Maaske har Uheldet med „Fædrelandet“s fejlagtige Dementi, som han strax troede paa og „glædede sig over“ at kunne bringe videre, endnu to Maaneder efter pint ham, saa han foretrak at lade Vaabenstilstandens Afslutning passere forbi i Stilhed? Og heldigvis fik Læserne nu ogsaa andet at tænke paa — der forestod en stor, lokal Begivenhed: Kong Frederik vilde komme til Vejle!

„Det skal nu være vist“, skriver „Vejle Amts politiske Avis“ den 7. September, „at vi førstkommende Mandag kunne vente Hans Majestæt Kongen hertil Byen. Saavel de Militaire som Borgerne glæde sig inderligt over det forventede høje Besøg“. Dette fandt dog først Sted Mandag den 18. September. Kongerejsens Maal var den store Revue paa Leerbek Mark, der er bleven historisk ved H. P. Holsts Sang: „Vel mødt igen, Kong Frederik! ved Hæren“, som blev sunget ved det kongelige Taffel efter Revuen. Sylvester Hertz beretter udførligt den Jubel, hvormed

Vejle Bys Befolkning modtog den folkekære Konge, hvem Borgerne om Aftenen efter Hjemkomsten fra Revuen ledsagede om Bord paa Kongeskibet med et Fakkeltog gennem de illuminerede Gader.

I Oktober holdes det store Efteraarsmarked i Vejle, og herom skriver Sylvester Hertz: „Gaderne vrimlede af Gjester, baade civile og militaire. Disse var vel hidkommet for at erfare, hvorledes et Vejle Marked tager sig ud, og paa de Flestes sjæleglade Ansigter kunde man see, at de vare velstemte. Og hvor kunde det være andet, da næsten Alle gik med en eller flere muntre Veninder under Armen, mange ud til Caroussellen, hvor der i eet Kjøre blev spillet „Den tapre Landsoldat“. Hvilke behagelige Erindringer ville de ikke medbringe, naar de engang igen vende tilbage til deres Fødehjem!“

Det er en Notits, som det er værd at tage med til Belysning af Sylvester Hertz's Personlighed: en livsglad og munter Mand, som fryder sig over de „sjæleglade Ansigter“, han paa Markedsdagen ser i Byens Gader.

Efter gennem talrige Notitser at have fulgt

Valgene Landet over til den grundlovgivende Rigsdag bringer „Vejle Amts politiske Avis“ den 26. Oktober Texten til den Tale, hvormed Kong Frederik tre Dage før aabnede Rigsdagen, og som Tillægsblad „Udkast til en Grundlov for Kongeriget Danmark og Slesvig“. Fra nu af har Bladet en fast Korrespondent i København, som holder Læserne underrettet om Forhandlingerne paa Rigsdagen.

Uden større Begivenheder gaar Vinteren hen, og vi er kommen ind i det berømmelige Aar 1849. Den 3. April udsender Sylvester Hertz et Flyveblad med følgende alarmerende Meddelelse:

„Imorges Kl. 4 ere vore Tropper gaaede over Grændsen ind i det Slesvigske. De Hindringer, Fjenden havde lagt ivejen, ved henkastede Harver ogsaaavidere, skulle de brave nordslesvigske Bønder have borttryddet. Den første Dags Marche endte i Nærheden af Haderslev. Mere finde vi for Øieblikket ikke raadeligt at meddele“.

Vaabenstilstanden var fra dansk Side bleven opsagt i Berlin den 26. Februar — og Krigen

var altsaa nu brudt ud paany. Sylvester Hertz har ligesom Aaret forud sin Efterretnings-tjeneste fra Krigsskuepladsen godt organiseret: de indledende Kampe skildres af Øjenvidner i Breve til Redaktionen, og da en Handelscommis fra Vejle, som samme Dag Slaget ved Kolding fandt Sted, var sendt dertil af sin Principal for at hente dennes derværende Søn, vender tilbage til Byen efter at have været anholdt af Insurgenterne, udsender Sylvester Hertz et stort Flyveblad med den unge Mands egen Beretning om sine Oplevelser.

Men pludselig standser ikke blot de vel-skrevne Efterretninger fra Krigsskuepladsen men selve Bladet. Onsdag den 9. Maj udsendes Aargangens Nummer 50, hvori findes en saalydende Meddelelse:

„Vor By blev igaar Middags occuperet af preussiske Tropper. En levende Kamp fandt Sted udenfor Nørreport, hvis Resultat vi endnu ikke kunne meddele. — Med Hensyn til Avisen, da vil denne vedblive at udgaae; skeer det mindre regelmæssigt — tildeels en Følge af den hævede Postforbindelse —

da skulle, naar denne gjenoprettes, Extra-Numre erstatte det Manglende“.

Disse Linier gav imidlertid Udtryk for et forfængeligt Haab: Bladet vedblev ikke at udgaa men er øjensynlig bleven forbudt af Byens nye og fremmede Herrer, Prøjserne. Det næste Nummer kom ikke før den 25. Juni, og Udgivelsen fortsættes derefter regelmæssigt med de sædvanlige tre ugentlige Numre, men at det sker under Fjendens Censur, ser man tydeligt deraf, at Korrespondancerne fra Krigsskuepladsen er standse, og at der udover lokale Nyheder om Bryllupper, Begravelser og lignende ikke skrives et selvstændigt Ord i Avisen, hvis hele Text er Gengivelser efter danske og udenlandske Blade. Hvem kan tvivle om, at denne Tilstand særlig haardt har ramt den varmhjertede Patriot Sylvester Hertz, da Meddelelsen om Slaget ved Fredericia, General Bülow's straalende Sejr over Oprørshæren, naaede Vejle, og han i sit Blad maatte skrive følgende Linier i Numret for Torsdag den 12. Juli:

„Da de nuværende Forhold ikke kan til-lade os at benytte de mundtlige Efterretninger, vi have erholdt om det mærkværdige Slag ved Fredericia den 6. ds., nødes vi til at benytte os af tyske Blades Meddelelser, overladende til Læserne at sammenligne dem med hvad de selv af danske Mænd have erfaret“.

Derefter gengiver han „i fuldstændig Oversættelse“ den kommanderende Generals, Bonins, fra „Hovedkvarteret Veile, den 7. Juli“ daterede Rapport „Til det høje Statholderskab i Hertugdømmerne“ om Slaget ved Fredericia, suppleret med et Udtog af de „Børsenhalle“ fra Hertugdømmerne tilsendte Privatberetninger. Hertil maa han foreløbig indskrænke sig. Fjenden er jo endnu i Vejle, men snart slaar dog Befrielsens Time: den 15. Juli blev en foreløbig Vaabenstilstand undertegnet paa Frederiksborg Slot, og den 21. skriver Sylvester Hertz, at „i Dag havde vi den Fornøjelse igjen at see en dansk Officer i vor By“. Det var Kaptajn Kaufmann af Generalstaben, der kom som Parlamentær fra General Bülow for at forhandle om de tyske Rigstroppers Udmarche

af Jylland. Den 24. kom atter en dansk Parlamentær, Ingeniørløjtnant Kall, til Vejle, ledsaget af to Husarer, og nu hedder det i Avisen: „Det var en sand Nydelse igjen at see danske Krigsfolk med de bekjendte elskede Uniformer. De mange tilstedeværende Piger kunne nu slæt ikke see sig mætte paa dem“.

Den 30. Juli endelig forlod den sidste Rest af de prøjsiske Besættelsestropper Vejle By og Omegn for at drage sydpaa: „Vi aande nu friere, med Tak til Gud, der uventet skilte os ved den fjendtlige Besætnings Byrde“, hedder det i Avisen, og det føjes til, at Skibene i Havnen flager, at Postforbindelsen igen er begyndt, og at Toldvæsenet har overtaget sin vante Funktion.

Dagen efter holder de danske Tropper deres Indtog i Vejle, og Sylvester Hertz skriver i sin Lokalrubrik om den Jubel, hvorved Borgerne modtog Soldaterne. „Den almindelige og hjertelige Glæde, som deeltes af Alle, vare synlig i den Iver, hvormed man stræbte at smykke Husene med vaiende Dannebrogspaner og bestrøe Gaderne med Grønt

og Blomster. Vi havde og i Sandhed Grund til at være glade, thi det var 12 Ugers Dagen efter, at vi her saae vore kjække Krigere slaaes ved Byen, vigende for den overmægtige Fjende, der nu først i Gaar forlod vor By“.

Sylvester Hertz havde ikke været ledig i den Tid, Fjenden var i Byen, og hvor hans Avis dels var forbudt at udgaa, dels var under streng Censur. Han har øjensynlig nyttet Tiden til at nedskrive alt, hvad der foregik ligefra den 8. Maj, da Kampen rasede i Vejle Bys Gader for at ende med Fjendens Besættelse af Byen, og indtil de danske Tropper kom tilbage den 31. Juli, og alle disse sine Iagttagelser begynder han den 8. August at offentliggøre i Avisen som: „Notitser og Bemærkninger, optegnede i Vejle under den fjendtlige Occupation af Byen og Amtet“. Den lange Beretning, et helt historisk Kildeskift, gaar gennem syv Numre af Avisen og slutter i Numret for Torsdag den 6. September med dette frydefulde Udbrud:

„Kirkeklokken, som ei hørtes under Fjendens Nærværelse, udsendte Søndag den 29.

Juli igjen sine fredelige Toner over Byen; gid de aldrig mere maa forstumme over Danmarks Land!“

Fra den 9. Maj indtil den 25. Juni var „Vejle Amts Avis“, som foran omtalt, helt standset i sin Udgivelse og saaledes lovlig forhindret i at omtale den store Begivenhed den 5. Juni, den Dag, da Kong Frederik den syvende underskrev Danmarks Riges Grundlov. Ejendommeligt nok vender Sylvester Hertz ikke, da han omsider efter Occupationens Ophør atter kunde skrive frit, tilbage til dette Vendepunkt i det danske Folks Historie, som han dog havde set hen til med saa store Forhaabninger og saa varm Glæde. Naturligvis gengiver han efter Hovedstadsbladene en Række Meddelelser om den Hyldest, der fra mange Sider blev bragt Kongen til Tak for den frie Forfatning, men hertil indskrænkede sig ogsaa hans Omtale af 5. Juni-Grundloven. Krigens dybe Skygger har trængt Glæden over den indrepolitiske Begivenhed i Baggrunden, men det er utvivlsomt alligevel Glæden over Grundloven

af 5. Juni, som i Numret for den 13. Oktober inspirerer Sylvester Hertz til disse Linier:

„Vor gode Konges Fødselsdag er overalt bleven høitideligholdt med en i Udlandet paa de fleste Steder ukjendt Hjertelighed. Folket skylder Kongen uendelig Meget, men paa den anden Side vil vor gode Konge erkjende, at han har et Folk, der hænger ved ham med uendelig Kjærlighed. Lykkelig det Land, hvor begge Dele finde Sted!“

Med det første Nummer af Aargangen 1850 giver Sylvester Hertz sit Blad en ny Titel, hvorefter det nu hedder: Veile Amts Avis, en politisk og Avertissementstidende.

Han indvier det nye Aar og den nye Æra med et af hans Forbogstaver S. H. signeret Digt:

Hvad bringer os det nye Aar!

Det Spørgsmaal ligger nu i Alles Tanke —
 Mon atter Kamp vi med Germanen faaer?
 Naar Bonden, skjælvende for Høsten, saaer,
 Ak, Haabet blander sig med Vemods Røst,
 Forsonligheden vegen er fra Jorden,
 Ei Kjærligheden bringer længer Trøst,
 Den længst er død i Menneskenes Bryst,
 Som Gjenfærd vandrer den fra Syd til Norden.

Kun Voldsmænd bygge under Himlens Blaa,
 Velsignelsen de trampe ned i Støvet,
 Det Store, det Guddommelige maa
 Ei raade meer — sin stolte Pragt berøvet.

Hvad bringer os det nye Aar?
 En Kamp, Mand imod Mand, en Kamp til Døden?
 En kold, uvenlig, stridbar Vaar,
 Med Skjold og Pantser, Hjelmen paa sit Haar,
 Den viser sig alt fjernt i Morgenrøden.

Men tys! hvad øiner Seeren bag Skyens Rift?
 Et Glimt af Herren lyser over Landet,
 See, Arkens Due flagrer over Vandet,
 Paa Himlens Blaa der staar med Stjerneskrivt:
 Hvert Niddingsværk det vorder overmandet,
 Kun Retfærd skal bestaae,
 Hiint evig er forbandet,
 Med Seir skal dette frem af Kampen gaae.

Glæd Dig, mit Fædreland! Du ei kan fældes!
 Saavist som Ret og Sandhed staae for Gud,
 Saavist som det Forjættede ei ældes,
 Med Seir Du gaaer af Kampen ud!

— — — Den første Halvdel af Aaret 1850
 forløb fredeligt under Vaabenstilstanden, og
 Lørdag den 6. Juni kunde „Vejle Amts Avis“
 udsende et Flyveblad med den glædelige
 Efterretning: „Freden er sluttet“. Flyvebla-

dets Indhold var en Gengivelse af en Meddelelse i „Fædrelandet“ af 4. Juli om, at „Volonteir i Udenrigsministeriet, Hr. Sick, er imorges ankommen som Overbringer af den i Tirsdags den 2. Juli af de preussiske Befuldmægtigede v. Schleinitz og v. Usedom, den mæglende Magts Repræsentant, Lord Westmooreland, samt den danske Befuldmægtigede i Berlin undertegnet Tractat, som indeholder Betingelserne for en Fred mellem Danmark og Preussen“.

I Lokalrubriken skriver Sylvester Hertz: „Den høihæderlige Dannebrogspane vaier fra flere af vore Bygninger. Vore Gader er strøede med Blomster og Grønt. Vi kunne i Dag dobbelt glæde os“.

Men Glæden varede kun kort. Den paa Papiret afsluttede Fred blev ikke til nogen virkelig Fred. Slesvigholstensk Indflydelse forhindrede i sidste Øjeblik den foreløbig afsluttede Fredstraktats Ratification, og Kri-gen blussede op paany. Strax udfolder Sylvester Hertz en mageløs Aktivitet for at holde sit Blads Læsere underrettet om Begivenhedernes Udvikling. Han har som sæd-

vanlig udmærkede Forbindelser i Flensborg, Haderslev, Kolding ogsaaavidere, og han udsender det ene Flyveblad efter det andet med de nyeste Efterretninger: om den slesvigholstenske Hærs Indrykning i Slesvig under General Willisen, om de danske Troppers Indtog i Flensborg og om den store Sejr i Slaget ved Isted.

Sylvester Hertz er imidlertid i disse bevægede Dage ikke blot optaget af sit travle Redaktionsarbejde. Han faar ogsaa Tid til at tænke paa de Saarede, og i et af Følgebladene offentliggør han dette Opraab:

Medborgere og Medborgerinder!

Med en opoffrende Beredvillighed have Veiles og Omegnens Indvaanere efter en kort i Forveien udgangen Opfordring indsendt Linned og Charpi til vore saarede Krigere. Men de kjække Mænd, der blødte for os paa Valpladsen, trænge endnu til andre Fornødheder, som det er hver god Borgers Pligt at tilveiebringe. Af Bladene, navnlig af „Flensborg Correspondent“, erfarer man, at de Lidende i høj Grad trænge til vederqvægende

Midler, som indkogte Safter, Vine eller hvad andet man finder passende. Hver brav Huusmoder, som Gud gav Evne som Villie kan i denne heldige Aarstid let forsyne sig med de første og hver Dannemand vil med Glæde offre nogle Flasker af den sidste. Jeg tillader mig derfor at bede mine Medborgere og Medborgerinder at yde hvad de formaae, idet jeg tilføier, at Hr. Kjøbmand Chr. M. Evers efter min Anmodning har erklæret sig villig til at modtage og forsende hvad der maatte indsendes. I Haderslev har der dannet sig en Committee af agtede Damer. Til denne har Hr. Evers og jeg tænkt paa at indsende hvad der anbetroes os, overbeviiste om, at Committeeen med Beredvillighed vil besørge det til Lazaretherne i Flensborg og Slesvig.

For det Indleveredes Besørgelse skal der i nærværende Blad aflægges Regnskab.

Veile, den 31. Juli 1850.

S. Hertz.

— Ikke mindre smukt end dette Opraab vidner en Notits i „Vejle Amts Avis“ den

3. August om Sylvester Hertz's Patriotisme og Menneskekærlighed.

Han skriver:

„Vi tillade os at gjøre vore ærede Medborgere opmærksomme paa, at Fiirskillings-Subskriptionen til Faldnes og Saaredes Efterladte atter har begyndt sin Virksomhed, overbeviiste om, at Ingen vil unddrage de Ulykkelige sit Offer. De Faldne og Saarede have ved deres Kjærlighed til Fædrelandet givet os overmaade Meget, hvad er da billigere, end at ogsaa vi med Kjærlighed kommer deres sørgende Efterladte imøde. De rige Marker love os Velsignelsens Fylde, med Herrens Hjælp ville vi vorde delagtige deri. Lad os derfor indskrænke vore undværlige Fornødenheder og ofre en venlig Skjærv paa Fædrelandets Alter. Naar Høsten atter vender tilbage, vil vort ringe Afsavn tidobbelt erstattes.“

I „Vejle Amts Avis“ for 10. August meddeler Sylvester Hertz og Købmand Evers det glædelige Resultat af Opraabet til „Medborgere og Medborgerinder“. Der indkom

127 Flasker Vin, 182 Flasker og Krukker Saft og 35 Rigsdaler i rede Penge. Vinen og Saften sendtes til Lazarettene, Pengene til Centralkomiteén i København, der videre sendte Beløbet til Overlæge H. Lehmann ved Lazarettet i Slesvig By.

— — — Efter Slaget ved Isted var den slesvig-holstenske Oprørsbevægelse i Virkeligheden knust. Den danske Hær vedblev imidlertid at være paa Krigsfod, men ikke længe efter fulgte den endelige Fredsslutning.

Sylvester Hertz døde i sit Hjem i Vejle Torsdag den 23. November 1854. Døden er indtruffet saa uventet og har frembragt en saadan Forstyrrelse, at Meddelelsen om hans Bortgang ikke har kunnet komme med i Dagens Nummer af „Vejle Amts Avis“. Ikke før i Numret for Lørdag den 25. November findes den i Form af følgende Bekendtgørelse:

„Med et kummerfuldt Hjerte og dybt nedbøiet Sind bringer jeg fraværende Slægt og Venner det Sorgens Budskab, at min inder-

lig elskede, uforglemmelige Mand, mine 3 Børns kiærlige Fader, Cand. phil., Bogtrykker og Redacteur Sylvester Hertz, Torsdag Morgen efter et kortvarigt Sygeleie forlod det Jordiske. I sin Gjerning var han stræbsom som Faa; hans Liv var bramfrit, og hans Hjerte kiendte ikke til Svig. Hvad han var for Sine, veed kun jeg, hans sørgende Hustru, og hans efterladte Børn tilfulde at skatte.

Cecilia Hertz,
født v. Essen.

Veile, den 25. November 1854.“

I Bladets Text omtales Dødsfaldet ikke med et Ord, og det bekendtgøres kun denne ene Gang. Om Sylvester Hertz's Begravelse, der fandt Sted paa den jødiske Kirkegaard i Fredericia, findes heller intet antegnet i „Vejle Amts Avis“. Det ligger nær at antage, at han selv har villet det saaledes.

VILHELM HERTZ

SYLVESTER HERTZ's og Hustru, Cecilia, født von Essen's ældste Søn blev født i Vejle den 4. Januar 1834 og fik Navnet Vilhelm Hertz.

Han blev sat i Skole i Horsens men tilbragte altid Søndagene i Hjemmet i Vejle. Den fire Mil lange Vej mellem de to Byer spadserede han ad Landevejen Lørdag Aften og Mandag Morgen, naar han da ikke saa sit Snit til at sidde op paa et Køretøj, der skulde samme Vej som han. Fra Horsens blev Vilhelm Hertz overflyttet til Metropolitanskolen i København, hvor han blev anbragt i Huset hos sin Onkel, Grosserer Moses Isac Cohen, gift med hans Faster Sara Hertz. Ved Metropolitanskolen tog han 1. Del af Artium, men han har formodentlig ikke

følt Lyst til at fortsætte Studierne, thi umiddelbart efter blev han ansat paa et Handelskontor i Altona.

Ved Faderens Død i 1854 blev Vilhelm Hertz kaldt hjem til Vejle for at bistaa sin Moder. Hun passede Administrationen, medens han arbejdede i Redaktionen og Trykkeriet. Efter at han den 23. August 1868 havde giftet sig med Maria Julie Rée, født i Randers, flyttede hans gamle Moder til København, og han overtog derefter hele Virksomheden.

Gamle Redaktør Schweitzer gav i et af sine sidste Leveaar følgende Karakteristik af Vilhelm Hertz:

Han var en overfor alle, med hvem han kom i Berøring, velvillig og flink Mand, der udfoldede stor Flid i sin Virksomhed, en dannet Mand med en meget udviklet Sans for Kunst og Literatur, en flink Lejlighedsdiger, i politisk Henseende udpræget konservativ. Han interesserede sig meget for Teatret, overværede altid de tilrejsende Selskabers Forestillinger og skrev selv Anmeldelserne af disse. Hans Interesse for Politik

var saa levende, at han i Forfatningskampens Tid, 1866, naar et Valg stod for Døren, personlig tog Del i Agitationen og gik fra Hus til Hus for at mane sine Meningsfæller til at møde og afgive deres Stemme. Han søgte, siger Schweitzer, ved denne personlige Agitation ligesom at bøde paa, at „Vejle Amts Avis“ under hans Redaktion maaske laa noget tilbage i den politiske Polemik med Byens nye Venstreblad, „Vejle Amts Folkeblad“. Der var overhovedet megen Polemik i Provincespressen i hine politisk bevægede Aar. Som Schweitzer udtrykte det: „Folk skændtes bravt dengang“. Særlig mindedes han en gammel Prokurator, Justitsraad Anchersen og Amtsvejinspektør Kidde som særdeles flittige Deltagere i personlige Polemiker i „Vejle Amts Avis“'s Spalter.

Under Vilhelm Hertz's Ledelse udvidedes Bladet paa forskellige Omraader. Det udkom om Aftenen og blev for Byens Vedkommende delt omkring til Abonnenterne af fire Budkoner. I 1865, altsaa Aaret før Schweitzer kom i Lære, forlod man den gamle Haandpresse, paa hvilken Sylvester Hertz havde

trykt det første, saa smukke Exemplar af sin „Weile Amts Kongelig privilegerede Avis og Avertissementstidende“. Der anskaffedes nu fra Eickhoffs Maskinfabrik i København en Hurtigpresse, og samtidig blev Formatet betydelig udvidet.

Vilhelm Hertz havde forskellige selskabelige Talenter. Det er allerede nævnt, at han var en flink Lejlighedsdigter. Han var endvidere en passioneret Dilettantskuespiller, og som saadan kom hans gode Sangstemme ham ved mange Lejligheder til Nytte. Fandt der en Bazar Sted i veldædigt Øjemed, var Vilhelm Hertz den selvskrevne Arrangør. De borgerlige Foreninger interesserede han sig stærkt for. Han var i en Aarrække Formand for „Vejle Klub“ og sad i Bestyrelsen for „Vejle Skyttelaug“, for „Vejle Højreforening“ og for „Den konservative Klub for Vejle og Omegn“. Han var en meget flittig Avislæser og havde naturligvis i Aarenes Løb tilegnet sig en Del Kendskab til Typografi, og i Besiddelse af en medfødt god Smag kunde han derfor gøre en Mening gældende med Hensyn til sit Blads tekniske

Udstyr og Udførelsen af det Accidensarbejde, der betroedes hans Bogtrykkeri. Bladets Korrektur læste han selv, — og han læste en fortræffelig Korrektur. Paa dette Punkt var han meget stræng, og løb der trods al Paapasselighed en Trykfejl af nogen Betydning med i Bladet, beredte det ham en alvorlig Ærgrelse.

Tiden førte jo med sig, at man ikke længere kunde nøjes med den Form for Bladets Redaktion, der var tilstrækkelig i Sylvester Hertz's Tid, hvor han var alene om det hele. Blandt Medarbejderne nævnede Schweitzer fra Halvfjerdserne den daværende Folketingsmand for Randerskredsen Vilhelm Hertz's Svigerfader Julius Rée, som hyppigt skrev politiske Artikler i „Vejle Amts Avis“. Endvidere en Mand, der hed N. Hansen, og som var en Broder til den kendte Politiker I. A. Hansen, og desuden modtog Bladet regelmæssig Korrespondancer fra „Højres Generalkorrespondance“ („gamle Larsen“), fra Kaptein Michael Gjørup og flere. Op gennem Firserne gennemgik Bladet forskellige Udvidelser: der anskaffedes nyt Skriftmateriel,

Formatet gjordes paany større, ogsaa videre, altsammen Tegn paa en Fremgang, der naturligtvis glædede Vilhelm Hertz, uden at han som den i Forretningssager lidt upraktiske Mand, han var, personlig havde noget videre med det at gøre.

Dette Billede af Vilhelm Hertz supplerer hans Søn, Poul Hertz, idet han siger, at Faderen ligesom Bedstefaderen, Sylvester Hertz, — hvad jo Fru Bella Ahrentzen saa smukt har vidnet om — var en kærlig og omsorgsfuld Familiefader, der elskede sit Hjem og sin Familie, gav sig meget af med Børnene, spadserede med dem, læste med dem og søgte at vække deres Interesse for de Sider af Aandslivet, som saa stærkt optog ham selv og da særlig Guldalderlitteraturen, som han i Samtaler ofte citerede. Han var et udpræget poetisk Gemyt, en Drømmer og som Følge deraf i Virkeligheden ikke saa lidt af et upraktisk Menneske. Han gik altid overmaade sirlig klædt, og han havde sine udprægede Vaner. Alle holdt meget af ham, thi han var en overordenlig hjælpsom Mand,

der inderlig gerne med Tilsidesættelse af sine egne Interesser hjalp andre og ofrede sig for andre. Til hans største Glæder hørte Besøgene i København, hvor han om Vinteren var en ivrig Teatergænger.

Da Østrigerne i 1864 kom til Vejle og strax forbød Udgivelsen af „Vejle Amts Avis“, spurgte Vilhelm Hertz den Officer, der overbragte ham denne Jobpost: „Hvad skal jeg saa leve af?“ — hvortil Officeren svarede: „Der König von Dänemark bezahlt alles!“ Og virkelig: da Krigen var forbi, modtog Vilhelm Hertz af den danske Stat en lille Godtgørelse for det Tab, han havde lidt under Occupationen.

Ligesom hans Fader før ham havde gjort det efter Preussernes Occupation af Vejle i 1849, skrev Vilhelm Hertz, da Østrigerne var draget bort, i sit Blad en udførlig Redegørelse for alt, hvad der var hændet i Byen og dens Omegn, medens de fremmede holdt den besat. Han havde som alle Danske dengang en ikke ringe Sympathi for Østrigerne, der jo ikke selv lagde Skjul paa, at de kun nødtvungent deltog i Krigen mod Danmark,

og paa sine daglige Spadsereture underholdt han sig gerne med de østrigske Officerer, der paa deres Side glædede sig over Samværet med den kultiverede danske Redaktør. Bekendtskabet med de fremmede Officerer kom iøvrigt Vilhelm Hertz godt til Nytte, da han — efter at hans Blad havde været standset siden den 8. Marts — atter fik Tilladelse til at udsende det den 28. April. I en Henvendelse til Læserne siger han, at det desværre vil volde Besvær at sætte et læseværdigt Blad sammen, „da vi ikkun omtrent hver fjortende Dag modtager københavnske Nyheder og kun ved de fremmede Officerers Forekommenhed kunne sættes i Stand til at gennemlæse de preussiske og østrigske Blade“.

Bladet udkom altsaa dog paany omend under skarp Censur, først af Østrigerne, senere af Preusserne, da disse overtog Byens Occupation, som vedvarede lige indtil den 24. November. Dagen før kendte hele Byen den glædelige Nyhed: i Morgen tidlig forlader de sidste Tyskere Vejle! Og i „Vejle Amts Avis“ skrev Vilhelm Hertz: „Skjøndt Ingen i denne Tid har Synderlig at glæde

sig ved, vil dog den Dag, paa hvilken den sidste Tysker forlader os, længe blive mindet som en Glædesdag, og mangen en Gaard vil vel imorgen smykke sig med det skjønneste Flag af alle — det kjære Dannebrog!“

Og han begynder den Artikel i Bladets Nummer for næste Dag, i hvilken han skildrer Fjendens Udrykning af Vejle, med det drastiske Udbrud: „Saa fik vi dem da paa Døren!“ Om Udrykningen skriver Vilhelm Hertz iøvrigt: „Forhaanelser og Uforskammetheder skulde vi da døje lige til det Sidste. — — — Officerer og Menige opførte sig ubehøvlet, og man kan ikke fortænke mange Folk, der bleve Gjenstand for deres Pøbelagtigheder, deri, at de gjorde Næveretten gjældende og gav dem en Dragt Prygl. — — — Da det 50. Regiment og Artilleriet imorges stod marchefærdige, vaiede Dannebrogene fra saagodtsom hver Gaard i hele Hovedgaden, det vakkre Germaniens Sønner tøjlede af — og vi kunne ikke istemme noget Bedre end Randers-Avisens: „Gud lade os aldrig see dem mere!““

Allerede Andendagen efter Fjendens Bortdragen begynder saa Vilhelm Hertz Offent-

liggørelsen af sine „Optegnelser fra Veiles Occupation“, som strækker sig gennem ni af Bladets følgende Numre med 3—4 Spalter i hvert. Den sidste i denne Række af Artikler fortæller om selve „Vejle Amts Avis“ Skæbne under Occupationen: Bladets Standning, de mange forgæves Forsøg paa at overtale de fremmede Myndigheder til at tillade i det mindste Trykningen af Accidenser og senere om Tilladelse til Udgivelsen af blot et halvt Nummer af Bladet fire Gange ugentlig og saa endelig Frigivelsen af Bladet under den skrappeste Censur. At denne alligevel blev delvis omgaaet fremgaar af en Fodnote i samme Nummer, hvori Vilhelm Hertz retter en varm Tak til to af sine Medborgere: Købmand H. J. Sørensen og dennes Fuldmægtig Jordt, „der i den lange Tid, Avisen havde Lov til at udgaae, besørgede det trætende Oversætter-Arbejde for de forskjellige Censorer. Disse Herrer er det altsaa, hvem vore Læsere og specielt Undertegnede skylder Takken for, at mangan en cras Artikel gik fri for Berøringen af Censors Rødkridtspen“.

Vilhelm Hertz slutter sine Optegnelser fra

Occupationstiden saaledes: „Vor (d. v. s. Jydernes) Holdning har, trods alle de Ydmygelser, vi bleve Gjenstand for — saameget tør vi Jyder nok rose os selv — i det Hele taget været respektabel, været en ærekjær og fædrelandskjærlig Landsdeels Beboere værdig. Vor Konge har nylig hædret os ved at kalde vor Udholdenhed seig og vor Troskab ubrødelig. Vi kunne ikke slutte denne Minde- række fra en kvalfuld Krigstid med nogen oprigtigere Forsikring, end den, at Kongen og Fædrelandet altid skulle finde os seige og trofaste, naar Fremtiden atter maatte sætte os paa Prøve og stille Fordringer til os“.

Hvor minder ikke disse Linier om Faderen, Sylvester Hertz under den slesvigske Treaars- krig! Den samme glødende Patriotisme, den samme ranke Holdning, det samme gode Bor- gersind i Sønnen som i Faderen.

Vilhelm Hertz døde den 26. Oktober 1900.

DITLEV SCHWEITZER

BLANDT DEM, der har staaet den af Sylvester Hertz i Vejle grundlagte Virksomhed og hans Efterkommere i første, andet og tredie Led nærmest og haft størst Betydning for den og dem, skal her nævnes Redaktør *Ditlev Schweitzer*.

Han fødtes i Fredericia den 30. Maj 1850 og kom den 27. August 1866 i Typograflære i „Vejle Amts Avis“ Officin, som paa dette Tidspunkt dreves af Sylvester Hertz's Enke, Fru Cecilia Hertz, med Bistand af hendes Søn, Vilhelm Hertz. Schweitzer stod sin Læretid ud og blev et Aar som Svend. Saa syntes han, at han dog maatte se, hvordan det gik til paa andre Steder, men med den Forsigtighed, der var og blev hans Livs Borgmesterdyd, vovede han sig i første Omgang

— den første og eneste — ikke længere end over Vandet til det lille Bogense, hvor han tog Plads som Typograf ved „Bogense Avis“. Men det maa aabenbart have været skrevet i Skæbnens Bog, at Schweitzer *skulde* knyttes for Livet til Slægten Hertz og „Vejle Amts Avis“, thi han havde kun været tre Maaneder ved „Bogense Avis“, da Fru Cecilia Hertz og Vilhelm Hertz kaldte ham tilbage igen. Der var nok ingen af dem, der kunde undvære hinanden, og i den betroede Stilling som Faktor genoptog saa Schweitzer Arbejdet i Hertz's Bogtrykkeri for allerede et Par Aar senere at gaa fra Trykkeriet ind i Redaktionen, hvor han begyndte som Medarbejder for senere at blive Redaktionssekretær og fra 1895 Medredaktør, indtil han endelig den 1. Maj 1905 overtog Bladet som Ejer og Eneredaktør.

Redaktør Schweitzer var altsaa kun en seksten Aars Dreng, da han første Gang traadte i Forbindelse med Familien Hertz i Vejle, men han bevarede op i sin høje Alder en levende Erindring om Fru Cecilia Hertz, hvem han karakteriserede som en saare elsk-

værdig Dame, der omfattede de unge Mennesker i Bogtrykkeriet med en ligefrem moderlig Intesesse, men to Aar efter, at han var kommet i Huset, giftede Vilhelm Hertz sig, og den gamle Dame flyttede saa til København.

Der var i 1866 to eller tre Typografer og tre eller fire Lærlinge i Trykkeriet. Da Schweitzer havde udlært, var hans Løn 4 Kroner om Ugen og Kosten. Næste Aar steg Pengelønnen til 6 Kroner om Ugen og ved Tilbagekomsten fra Bogense til 8 Kroner om Ugen, hvad der dengang regnedes for noget stort. I Læretiden havde Schweitzer ingen Løn men fik til Gengæld Svendebrev allerede efter fire Aars Lære. Typograferne og Lærlingene, der som sagt modtog fuld Kost som en Del af Arbejdslønnen, indtog alle deres Maaltider i Trykkeriet. Maden var tarvelig men altid veltillavet og velsmagende. Der blev holdt igen paa alle Omraader, hvilket under de smaa Forhold var en bydende Nødvendighed, men han fremhævede, at Familien selv levede yderst spartansk.

I 1878 — fortalte Redaktør Schweitzer — opstod der en Ildløs i den Bygning, hvor

Bogtrykkeri og Avis boede. Der var et Snedkerværksted i samme Ejendom. En Lim-potte væltede, og paa et Øjeblik stod alt i lys Lue. Der blev ødelagt baade Maskiner og andet Materiel, og det blev umuligt at udgive Bladet. Schweitzer, der paa dette Tidspunkt var Faktor, stod alene med hele Ansvaret. Vilhelm Hertz var i København. Direkte til ham turde Schweitzer ikke sende Telegram om den Ulykke, der var overgaaet Virksomheden — af Hensyn til Hertz's Helbred, der ikke var godt. I det Sted telegraferede han til Hertz's Svoger, Rée, og Telegrammet lød: „Birnbauts Gaard brænder!“ Rée skulde møde Vilhelm Hertz i Seekamps Selskabslokaler ved Holmens Kanal og spise Middag med ham der, — og som om han lod en tilfældig Bemærkning falde, sagde Rée til Hertz, da de mødtes: „Har Du faaet de sidste Nyheder? Jeg hørte paa Børsen, at Birnbauts Gaard i Vejle brænder“. „Saa brænder det jo hos os!“ sagde Hertz og besluttede at rejse hjem samme Dags Aften. Før han kom afsted, fik han den fulde Sandhed at vide: at Trykkeriet var ødelagt og

Bladets Udgivelse foreløbig standset. Schweitzer havde imidlertid reddet Situationen hjemme. Han besluttede sig, endnu medens Branden stod paa, til at søge Hjælp hos „Horsens Avis“ og selv at rejse derop. Paa Banegaarden i Vejle saa han i et sydgaende Tog Udgiveren af „Horsens Avis“, Redaktør Fog, og traf strax alle Aftaler med ham. Da Vilhelm Hertz næste Dag kom hjem, billigede han ganske Schweitzers Plan, hvorefter Schweitzer rejste til Horsens og i „Horsens Avis“’s Officin i fem til seks Uger ledede den daglige Fremstilling af „Vejle Amts Avis“, medens Hertz selv blev i Vejle, hvorfra han daglig sendte Stoffet op til Horsens. I Mellemtiden blev nye Maskiner og Skrifter anskaffet, og efter halvanden Maanedes Forløb kunde Bladet paany trykkes i Vejle — i flere Retninger ganske moderniseret. „Ingen Ting er saa galt, at det jo ikke er godt for noget!“, sagde Schweitzer, naar han fortalte om denne Begivenhed.

Poul Hertz siger om det, der her skete:
 — Saadan som Schweitzer handlede her, handler kun den, der foruden at være dyg-

tig og snarraadig, tillige er tro og hengiven. Jeg, der som otte Aars Dreng oplevede denne Begivenhed, kan aldrig mindes den, uden at jeg i mit stille Sind takker gamle Schweitzer for den menneskelige Finhed og Finfølelse, hvormed han her optraadte overfor min Far. Og som han var i dette Stykke, saadan var han i alt: et gennemnobelt Menneske med et Hjerte af det pure Guld. Tro og hengiven tjente han min Bedstemor, min Far og mig, og da vort gamle Blad gik over paa hans egne Hænder, blev han min trofaste Ven, mine Børns elskede „Onkel Schweitzer“, hvis aarlige Feriebesøg i vort Hjem i København blev en Tid af Fest og Glæde for os alle. Han nød den lette danske Spøg, ogsaa — og ikke mindst — naar han selv var Genstand for den, og han forstod at glide ind i Hjemmets Tone og daglige Form, som om han alle Dage havde hørt til der. Og det havde han jo i Virkeligheden ogsaa. Han hørte vor Slægt til som en af vore egne, og saalænge nogen af os lever, som har haft den Ære og Lykke at turde kalde gamle Schweitzer vor Ven, vil Mindet om ham og

hans usvigelige Troskab mod vor Slægt og os staa uudsletteligt i vore Hjerter.

Det var med en naturlig og selvfølgelig Glæde og Stolthed, Schweitzer saa tilbage paa den Livsbane han havde gennemløbet: Drengen, der fra Lærlingepladsen ved Sættekassen Trin for Trin arbejdede sig opad og gjorde Skridtet fra Trykkeriet ind i Redaktionen for tilsidst at staa som Ejer af den samlede Virksomhed. Han var taknemlig for, hvad Livet havde bragt ham, men han havde ogsaa Bevidstheden om, at han ikke var kommet sovende til de Resultater, han naaede. Flid og Redelighed i Forbindelse med en levende Interesse for Arbejdet baade i Trykkeriet og i Redaktionen førte ham naturligt fremad og opad, og han vedblev lige til sine gamle Dage at tage Del i Virksomheden og have et vaagent Øje med alt og alle indenfor dens Rammer. Og beskeden som han var i alt sit Væsen, kendte han ogsaa sin Begrænsning og overlod klogeligen den Del af Arbejdet indenfor det gamle Blads Ledelse, som han følte laa udenfor

hans Evner og Interesser, til yngre Kræfter. I Besiddelse af en udpræget menneskelig Finfølelse blev det let for ham saaledes at dele og dog herske under Samarbejdet med andre.

Ditlev Schweitzer døde i sit Hjem i Vejle den 16. Maj 1925.

SLUTNING

DET var et for Udgiveren af denne Bog lykkeligt Tilfælde, at Tanken om gennem dens Udsendelse at mindes Sylvester Hertz i Hundredaaret for hans Oprettelse af Hertz's Bogtrykkeri og „Vejle Amts Avis“ opstod paa et Tidspunkt, hvor endnu to gamle Mennesker, Datteren, Fru Bella Ahrentzen, og Familien Hertz's trofaste Ven gennem to Menneskealdre, nu afdøde Redaktør Schweitzer, var i Live, og som ud fra deres personlige Erindringer kunde skildre Sylvester Hertz og hans Hustru, Cecilia Hertz, og Livet i deres Hjem og Virksomhed i Vejle. En kort Tid endnu — og der vilde ikke længere have været nogen i Live af dem, som havde kendt, levet og arbejdet sammen med de to Mennesker, hvem denne Bog skulde tjene til at bevare Mindet om.

Ved Siden af det Billede af Mennesket og da især Familiefaderen Sylvester Hertz, som Fru Bella Ahrentzen i sine Erindringer har tegnet med saa megen Pietet og Kærlighed, var det Udgiveren magtpaaliggende ogsaa at genskabe et Billede af ham i hans Gerning som Redaktør af „Vejle Amts Avis“, og dette er altsaa forsøgt, gjort paa Grundlag af en omhyggelig Gennemgang af Bladets Aargange 1848, 49 og 50. En Redaktørs Personlighed skulde jo gerne afspejle sig i hans Blad, og om nogensinde maatte dette vel blive Tilfældet i en Tid saa rig paa store og banebrydende Begivenheder som de tre slesvigske Krigsaar, der indadtil for Danmark blev Overgangstiden fra Enevælden til Folkestyret og Friheden.

De smaa Forhold i en By som Vejle i Midten af forrige Aarhundrede udelukker Tanken om en fast Medarbejder i Redaktionen af „Vejle Amts Avis“. At Sylvester Hertz var alene om Arbejdet har vi ydermere hans Datters, Fru Bella Ahrentzens Ord for, og der kan formentlig derfor ikke herske nogen Tvivl om, at den Del af Bla-

dets redaktionelle Stof, der fremtræder usigneret eller ikke udtrykkelig er angivet at stamme fra Korrespondenter — og af hvilket adskilligt er citeret i det foregaaende og tillagt Sylvester Hertz — virkelig skyldes hans Pen og altsaa er Udtryk for hans Anskuelser, hans Følelsesliv, hans Livssyn. Hans Personlighed afspejler sig virkelig gennem alt, hvad han har skrevet i sit Blad i den for hans Fædreland saa begivenhedsrige og betydningsfulde Periode 1848—50 og viser ham som en saare sympatisk Skikkelse: et poetisk og religiøst bevæget Gemyt, en ildfuld Patriot, en begejstret Frihedsmænd, et varmhjertet Menneske.

Han fandt og han vandt sin Plads indenfor den lille Bys Borgerskab, og han fik Lykke til i dets Midte at befæste en god og smuk Position for sit Blad, sin Familie og sig selv.

Og i Bevidstheden derom tør vi med Tryghed lade denne Bog slutte med et:

*Æret være Mindet om
Sylvester Hertz.*

OMSLAGSTEGNING AF
KR. KONGSTAD
*
FRISER OG VIGNETTER AF
POUL SÆBYE
*
PAPIR FRA AKTIESELSKABET
DE FORENEDE PAPIRFABRIKKER